

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐԸ

Ռ. Մ. ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆԻՆ «ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՆ ՄԱՏՈՒՑԱԾ
ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ» 1-ԻՆ ԱՄՏԻՃԱՆԻ
ՇՔԱՆՇԱՆՈՎ ՊԱՐԳԵՎԱՏՐԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Ղեկավարվելով 2005 թվականի փոփոխություններով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 55-րդ հոդվածի 16-րդ կետով և հիմք ընդունելով «Հայաստանի Հանրապետության պետական պարգևների և պատվավոր կոչումների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը՝

ո Ր Ո Շ ՈՒ Մ Ե Մ.

Գիտության զարգացման գործում ներդրած նշանակալի ավանդի և գիտակրթական երկարամյա անխնայ գործունեության համար Հայաստանի Հանրապետության գիտությունների ազգային ակադեմիայի նախագահ Ռադիկ Մարտիրոսի ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆԻՆ պարգևատրել «Հայրենիքին մատուցած ծառայությունների համար» 1-ին աստիճանի շքանշանով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ

Ա. Մարտիրոսյան Ս. ՄԱՐԳՍՅԱՆ

2017 թ. դեկտեմբերի 29
Երևան
ՆՅ- 1011 –Ա

ԴՈՄԵՆԻԿՈ ՍԱԿԻՆԵԼԼԻՆ ՀՀ ԳԱԱ պատվավոր դոկտոր

Սույն թվականի դեկտեմբերի 27-ին ՀՀ ԳԱԱ նախագահությունը որոշում ընդունեց Իտալիայի Բոլոնիայի համալսարանի պրոֆեսոր Դոմենիկո Սակինելլին ՀՀ ԳԱԱ պատվավոր դոկտորի կոչում շնորհելու մասին: Պրոֆեսոր Դոմենիկո Սակինելլին այս կոչման արժանացավ օրգանական քիմիայի և դեղագործության ասպարեզում ունեցած մեծ ձեռքբերումների, ինչպես նաև հայ գիտնականների հետ սերտ համագործակցության համար:

Դոմենիկո Սակինելլին աշխատում է Բոլոնիայի համալսարանում: Նրա գիտական գործունեությունը վերաբերում է հիմնականում համակցված հետերոցիկլիկ միացությունների (թիոֆեններ, 1,2,4-օքսադիազոլներ, իզոքսազոլներ, իմիդազոլներ, քիազոլներ) ռեակցիոնունակության և հատկությունների ուսումնասիրությանը:

Դոմենիկո Սակինելլին համագործակցում է ՀՀ ԳԱԱ օրգանական և դեղագործական քիմիայի գիտատեխնոլոգիական կենտրոնի Ա. Լ. Մնջոյանի անվան նուրբ օրգանական քիմիայի ինստիտուտի հետ համակցված պիրիդինների սինթեզի և հատկությունների ուսումնասիրության բնագավառում: Նա աշակցում է ՀՀ ԳԱԱ գիտահետազոտական կազմակերպություններին երիտասարդ կադրերի պատրաստման գործում: Հայ գիտնականների հետ համատեղ տպագրել է 19 գիտական աշխատանք:

**ՀՀ ԳԱԱ տեղեկատվական-վերլուծական
ծառայություն**

ՀՀ ԳԱԱ կենսաքիմիայի ինստիտուտի տնօրենի պաշտոնում միաձայն վերընտրվեց կենսաբանական գիտությունների դոկտոր Սամվել Չախլյանը

Սամվել Չախլյանը ծնվել է 1955 թ. հոկտեմբերի 11-ին Երևանում: 1979 թ. ավարտել է Կիևի քիմիկատեխնոլոգիական համալսարանի շաքարային միացությունների ֆակուլտետը, 1983-1989 թթ. եղել է ՀՍՄՀ ԳԱ կենսաքիմիայի ինստիտուտի հայցորդ:

1982 թ.-ից աշխատում է կենսաքիմիայի ինստիտուտում՝ սկզբում որպես կրտսեր գիտաշխատող, ապա՝ ավագ գիտաշխատող, լաբորատորիայի վարիչ: 2013 թ.-ին ընտրվել է ՀՀ ԳԱԱ կենսաքիմիայի ինստիտուտի տնօրենի պաշտոնում: Ունի գիտական արդյունքի առևտրայնացման 2 արտոնագիր: 56 գիտական աշխատանքի համահեղինակ է:

Նա ՀՀ ԳԱԱ «Ազգային փորձաքննությունների բյուրո» ՊՈԱԿ-ի գիտական խորհրդի և ՀՀ ԱՆ արյունաբանության կենտրոնի գիտական խորհրդի անդամ է: Անդամակցում է «Federation of European Biochemical Society», «International Brain Research Organization», «American Society for Neurochemistry», «International Society for Neurochemistry», «Society for Neuroscience» միջազգային գիտական ընկերություններին:

**ՀՀ ԳԱԱ տեղեկատվական-վերլուծական
ծառայություն**

Շովհաննես ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՍ ՀԵՏ

Վաղուց թեև իմ հայացքը Անհայտին է ու հեռվում
Ու իմ սիրտը իմ մըտքի հետ անհուններն է թափառում,
Բայց կարոտով ամեն անգամ երբ դառնում եմ դեպի քեզ՝
Մըղկըտում է սիրտըս անվերջ քո թառանցից աղեկեզ,
Ու գաղթական գավակներիդ լուռ շարքերից ուժասպառ,
Ե՛վ գյուղերից, և՛ շենքերից՝ տըխու՛ր, դատարկ ու խավար,
Ջարկվա՛ծ հայրենիք,
Ջըրկվա՛ծ հայրենիք:

Խըռըվում եմ մըտքիս հանդեպ բանակները անհամար,
Տըրորում եմ քո երեսը, քո դաշտերը ծաղկավառ,
Ու ջարդարար ոհմակները աղաղակով վայրենի,

Ավարներով, ավերներով, խընջույքներով արյունի,
Որ դարձրին քեզ մըշտական սև ու սուգի մի հովիտ,
Խեղճ ու լալկան քո երգերով, հայացքներով անժըպիտ,
Ողբի՛ հայրենիք,
Ողբի՛ հայրենիք:

Բայց հիմ ու մոր քո վերքերով կանգնած ես դու կենդանի,
Կանգնած խոհո՛ւն, խորհըրդավոր ճամփին մորի ու հընի.
Հառաչանքով սըրտի խորքից խոսք ես խոսում աստծու հետ
Ու խորհում ես խորին խորհուրդ տանջանքներում չարաղետ,
Խորհում ես դու է՛մ մեծ խոսքը, որ տի ասես աշխարհքին
Ու պիտ դառնաս է՛ն երկիրը, ուր ձըգտում է մեր հոգին-
Հույսի՛ հայրենիք,
Լույսի՛ հայրենիք:

Ու պիտի գա հանուր կյանքի արշալույսը վառ հագած,
Հազա՛ր-հազար լուսապայծառ հոգիներով ճառագած,
Ու երկնահաս քո բարձունքին, Արարատի սուրբ լանջին,
Կենսաժըպիտ իր շողերը պիտի ժըպտան առաջին,
Ու պոետներ, որ չեն պըղծել իրենց շուրթերն անեծքով,
Պիտի գովեն քո մոր կյանքը մոր երգերով, մոր խոսքով,
Ի՛մ մո՛ր հայրենիք,
Հըզո՛ր հայրենիք...

ՀՀ ԳԱԱ արևելագիտության ինստիտուտը 2017 թվականին հրատարակեց կոթողային մի աշխատություն, որի խորագիրն է «Նիկոլայ Հովհաննիսյան-85»։ Այս վերնագրի տակ առկա է հետևյալ բացատրությունը. «Նվիրվում է պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր, ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ, գիտության վաստակավոր գործիչ Նիկոլայ Հովհաննիսյանի ծննդյան 85-ամյակին»։

Այս մեծարժեք կենսամատենագիտությունն ունի Նիկոլայ Հովհաննիսյանի կյանքի դավանանքի իմաստուն ու խորապես ճշգրիտ բանաձևումը. «Պատմագիտությունն աղոթատուն է, իսկ պատմաբանը՝ նրա մենավոր խցուն ապաստանած միայնակ մա-

տանիա, 1993-1994 թթ. մեկ տարի Ֆուլբրայթի ծրագրով եղել է ԱՄՆ-ի Ջորջ Վաշինգտոն համալսարանում։ Այդ ընթացքում նա դասախոսություններ է կարդացել նաև այլ համալսարաններում՝ Լոս Անջելեսի, Միչիգանի, Բերկլիի և այլն։

ՄԵԾԱՆՈՒՆ ԱՐԵՎԵԼԱԳԻՏԻ ԱՐԺԵՔԱՎՈՐ ԿԵՆՍԱԿԱՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

բառող, բոլորի կողմից լքված մի ծերունի աղոթասաց»։

Այս բնորոշումը լիովին համարժեք է գիտնականի անցած ուղուն. կա միայն մի բացատրության կարիք. Նիկոլայ Հովհաննիսյանը միջնադարի հայ մեծ մտածողների մեծ իր աշխատությունները շարադրել է ներքին մի նվիրումով ու գիտելիքների մի պաշարով, որ ինքն էր ջանադրաբար հավաքել, սակայն նրա կյանքի ընթացքը ներկայացնող այս գիրքը միաժամանակ պատկերում է նրան որպես եզակի քաղաքացի ու եռանդուն գործիչ, որը հաճախ հայտնվել է հայ գիտական ու քաղաքական կյանքի կիզակետերում։

XI դարի նշանավոր մատենագիր, գիտնական, փիլիսոփա, մանկավարժ Հովհաննես Սարկավագ Իմաստասերի պատվանուններից էր նաև «Մեծ Աշխատասերն» բնութագիրը։ Նույնը կարող ենք ասել նաև Նիկոլայ Հովհաննիսյանի մասին, որը ստեղծեց արևելագիտության արդի հայ դպրոցը՝ բազմաթիվ ներկայանալի անուններով։ Իր և իր որոշ աշակերտների շնորհիվ Ն. Հովհաննիսյանը հայ արևելագիտական ակադեմիական կենտրոնը դարձրեց միջազգային չափանիշներ ունեցող բարձրակարգ գիտական հաստատություն։

Այս հիանալի գիրքը ոչ միայն Նիկոլայ Հովհաննիսյանի կյանքի պատմությունն է, այլև XX դարի երկրորդ կեսի և XXI դարի առաջին երկու տասնամյակի հայ արևելագիտության անցած ճանապարհի, որի առաջատարը և ղեկավարը եղել է Նիկոլայ Հովհաննիսյանը։

Մեծ գիտնականի աշխատանքի արդյունավետությանը նպաստել է մի շարք լեզուների քաջ տիրապետումը՝ արաբերեն, ռուսերեն, անգլերեն։

Տաղանդավոր արևելագետի ջանքերով երևանը դառնում է համամիութենական արաբագետների համաժողովների նստավայր, որտեղ 1969 և 1985 թթ. տեղի են ունենում արժանահիշատակ կոնֆերանսներ, որոնց ժամանակ Ն. Հովհաննիսյանի արաբագիտական գործունեությունը բարձր է գնահատվում ոչ միայն խորհրդային Միության, այլև արտասահմանյան արաբագետների կողմից։

Հայ ոսկեդարի լուսամիտ գործիչների ոգին էր արթնացել Ն. Հովհաննիսյանի էության մեջ, և նա սկսում է գիտական գործունեությունը բարձր է գնահատվում ոչ միայն խորհրդային Միության, այլև արտասահմանյան արաբագետների կողմից։

Նիկոլայ Հովհաննիսյանը երկար տարիներ ղեկավարել է ՀՀ ԳԱԱ արևելագիտության ինստիտուտի գիտական աշխատանքները. նախ՝ որպես փոխտնօրեն և ապա՝ որպես տնօրեն։

Արժանահիշատակ է, որ 1995-2006 թթ. ընթացքում, երբ Ն. Հովհաննիսյանն արևելագիտության ինստիտուտի տնօրենն էր, նրա շնորհիվ ծեռք բերված արտասահմանյան դրամաշնորհների միջոցով հրատարակվել են 160 աշխատություններ՝ մենագրություններ, ժողովածուներ և գրքույկներ։

Ն. Հովհաննիսյանի տնօրեն եղած տարիներին արևելագիտության ինստիտուտն ընդարձակում է հայ արևելագիտության ուսումնասիրությունների դաշտը, որը Նիկոլայ Հովհաննիսյանի բնորոշմամբ. «Ձգվում է Բոսֆորից մինչև Խաղաղ օվկիանոս, որի արևմտյան եզրը Թուրքիան է, իսկ արևելյանը՝ Ճապոնիան»։

Հիմաստամբ, Հնդկաստանը, Ճապոնիան՝ համապատասխան գիտական հաստատություններով, փոխկապեր են ստեղծում ՀՀ ԳԱԱ արևելագիտության ինստիտուտի հետ։

Գիտնականի մեծագույն ծառայություններից է նաև՝ նրա բազմազգ գիտական կադրերի պատրաստումը։ Նրանք եղել են ոչ միայն Հայաստանի և ԼՂՀ-ի, այլև Ռուսաստանի, Վրաստանի, Լիբանանի, Սիրիայի, Հորդանանի, Իրանի, Եգիպտոսի, Գերմանիայի, Իսրայելի գիտական աշխատողներ. «Եթե XIX դարում և XX դարի սկզբներին հայ մտավորականներն էին գնում Գերմանիա և այնտեղ ստանում գիտական աստիճաններ, ապա այժմ Գերմանիայից են գալիս Հայաստան՝ գիտական աստիճան ստանալու համար»։

Ն. Հովհաննիսյանն առաջիններից էր, որ իր աշխատություններում լուսա-

բանեց արաբական երկրների ազգային-ազատագրական շարժումները։ Դրանց նվիրված գրքերը լույս են տեսել հայերեն, ռուսերեն, արաբերեն։ Դրանք ելակետային են դարձել այլ գիտնականների աշխատությունների համար։

1997 թվականին լույս է տեսնում գիտնականի՝ իր տեսակի մեջ առաջին աշխատությունը՝ «Դիվանագիտություն. Ֆունկցիաները. Մարմինները. Պաշտոնյաները» պերճախոս վերնագրով, որը ևս թարգմանվում է տարբեր լեզուներով։ Գիրքը շատ բարձր գնա-

հատականի է արժանանում ականավոր դիվանագետ-գիտնականներ Զեյդն Բեքիմսկու, Ջեյմս Բեյկերի և Էդվարդ Ջերեջյանի կողմից։

Կենսամատենագիտության մեջ խիստ ուշագրավ է «Արաբական պատմության ուսումնասիրությունը» հատվածը։ Նրանում ընդգրկված է «Արաբական երկրների պատմություն (VII–2005 թ.)» քառահատորյակը։ Այս քառահատորյակը Ն. Հովհաննիսյանի գիտական հետազոտությունների պսակն է և արժանացել է ՀՀ նախագահի մրցանակին։

Արաբ պատմաբանները Ն. Հովհաննիսյանի աշխատությունն իրենց համար դարձրել են ուղեկիշ։ Նույն արաբ պատմաբանները ոչ միայն Ուրարտուն, այլև Նախիրն համարում են Հայաստան։

Ն. Հովհաննիսյանն անուրանալի դեր է կատարել Հայոց ցեղասպանության միջազգային ճանաչման կարևոր գործում։ Խնդրի լուսաբանմանը նա նվիրել է 20 մենագրություն և 100-ից ավելի գիտական հոդվածներ։ Նրա՝ ցեղասպանությանը նվիրված գրքերը թարգմանված են աշխարհի բազմաթիվ լեզուներով։

«Հայոց ցեղասպանությունը արաբական պատմագիտության քննական լույսի ներքո» մենագրության մեջ (Երևան, 2004) հեղինակն առանձին կետերով հիմնավորում է երիտթուրքերի կազմակերպած ցեղասպանության ողջ էությունը։

1915 թ. Մեծ եղեռնի վերապրածներից էր նաև Ն. Հովհաննիսյանի մայրը՝ Սրբուհի Հովհաննիսյանը (1909-1990), որը երգում քաղաքից էր։

Կենսամատենագիտության բաժիններից մեկը կոչվում է «Արաբական գաղափարախոսության և քաղաքական իսլամի ուսումնասիրությունը։ Նիկոլայ Հովհաննիսյանը իսլամագիտական ուսումնասիրությունների համակարգող Հայաստանում»։

Նորօրյա հայ իսլամագիտությունը զարգացրել է Նիկոլայ Հովհաննիսյանը՝ այդ խնդիրը պահելով իր գիտական հետաքրքրությունների առանցքային կառույցում։ «Արաբական երկրների պատմություն (VII–2005 թ.)» քառահատորյակի առաջին հատորում արաբագետն արձանագրում է մի հետաքրքիր փաստ։ Երուսաղեմում հաստատված հայ եկեղեցու առաջնորդը՝ Աբրահամը, հայ եկեղեցին սպասվող արաբական վտանգից զերծ պահելու համար, այցելում է Մեքքա, համդիպում Մուհամմեդ մարգարեին և նրանից ստանում

հայերի կյանքի, գույքի, կրոնի ապահովության հրովարտակ։

Գիտնականը փաստերով ու կուռ տրամաբանությամբ մերկացնում է մինչև 1918 թվականը գոյություն չունեցած Ադրբեջան պետության ապօրինի նկրտումները Ղարաբաղի նկատմամբ։

Այս գիրքը 2011 թ. թարգմանվել է նաև իտալերեն, և դրա շնորհանդեսը հեղինակի մասնակցությամբ Միլանում ընդունվել է մեծ ջերմությամբ։

Ն. Հովհաննիսյանը հեղինակ է նաև ռազմավարական բնույթի աշխատությունների։ Նա ստեղծել է հրաշալի դասագրքեր հայկական դպրոցների VIII և X դասարանների համար՝ նվիրված նորագույն ու համաշխարհային պատմությանը։

Տեղին է հիշատակել, թե տարբեր երկրների մասնագետներ ինչ բնութագրականներ են տվել նշանավոր արևելագետին՝ «Նոր գաղափարների գեներատոր», «Կենդանի դասական», «Իմաստուն պատմաբան», «Տաղանդավոր պատմաբան», «Հռչակավոր պատմաբան», «Մեծամուն պատմաբան», «Ակադեմիական-գիտական տպավորիչ տաղանդ», «Արաբագիտությունը միջազգային նոր մակարդակի բարձրացրած արևելագետ» և այլն։

Կենսամատենագիտության մեջ առկա են Նիկոլայ Հովհաննիսյանի քաղաքացիական և հայրենասիրական անբասիր ու հիացմունքի արժանի վարքագծի տպավորիչ դրվագներ։

Կենսամատենագիտության մեջ առկա են բազմաթիվ շնորհավորական փաստաթղթեր, որոնք ներկայացնում են ՀՀ նախագահ Սերժ Սարգսյանի, ՀՀ ԳԱԱ նախագահ Ռադիկ Մարտիրոսյանի, ակադեմիկոս-քարտուղար Յուրի Սուվարյանի, ՀՀ ԳԱԱ արևելագիտության ինստիտուտի տնօրեն Ռուբեն Սաֆրասյանի, ԼՂՀ նախագահ Բակո Սահակյանի, Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Գարեգին Երկրորդի, ՀՀ պաշտպանության նախարար Սեյրան Օհանյանի, Գյումրու քաղաքապետ Վ. Ղուկասյանի շնորհավորական ուղերձներն ու պարգևատրական որոշումները։

Կենսամատենագիտության 209-262 էջերում ներկայացվում է Ն. Հովհաննիսյանի տպագիր աշխատությունների մատենագիտությունը։

Գրքի VIII բաժինը նվիրված է Ն. Հովհաննիսյանի լուսանկարներին, որոնցում տեսնում ենք նրան շրջապատող մարդկանց երևանում, Հայաստանում և արտասահմանյան բազմաթիվ երկրներում։ Նա նկարված է բազմաթիվ նշանավոր պետական գործիչների և նույնքան ականավոր մտավորականների ու քաղաքական գործիչների հետ։

Շահեկան է, որ գրքի 191-194 էջերում հիշատակվում են հայ արաբագիտական դպրոցի նվիրյալները։

Պրոֆեսոր Ն. Հովհաննիսյանի պարգևների ցանկը խիստ խոսուն ու հարուստ է։ Նա պարգևատրվել է Հայաստանի, Խորհրդային Միության, ԱՄՆ-ի, Եգիպտոսի, Իրաքի և ուրիշ այլ երկրների մրցանակներով և շքանշաններով։

Այս կարևոր գիրքը պատրաստվել է ՀՀ ԳԱԱ արևելագիտության ինստիտուտում։ Գրքի խմբագիրներն ու գրախոսները Ն. Հովհաննիսյանի աճեցրած կադրերն են, որոնց մեջ Հայաստանի դեսպաններ են Ռուբեն Կարապետյանը, Արշակ Փոլադյանն ու Արմեն Մելքոնյանը։

Գիրքն ունի տպագրական հիանալի որակ. այն իրականացրել է «Ջանգալ» հրատարակչությունը։

**ԱԼԵՒԻՏԱ ԴՈԼՈՒԽԱՆՅԱՆ
ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ**

բորատոր մասնաշենքի պատին տեղադրել է անվանական հուշատախտակ:

1951 թ. Մոսկվայում ԽՍՀՄ ԳԱ Կ. Ա. Տիմիրյազևի անվան գյուղատնտեսական ակադեմիայում պաշտպանում է դոկտորական ատենախոսություն և ստանում կենսաբանական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճան: 1948-1968թթ. պրոֆեսոր Վ. Ղազարյանը համառոտությամբ ղեկավարում է նաև Երևանի պետական համալսարանի բույսերի ֆիզիոլոգիայի և ամատոմիայի ամբիոնը: Նա ակտիվ գործունեություն է ծավալել նաև գիտական բարձրորակ մասնագետների պատրաստման գործում: Նրա ղեկավարությամբ պաշտպանվել է շուրջ 50 թեկնածուական և դոկտորական ատենախոսություն:

Պրոֆեսոր Վ. Ղազարյանը 1965 թ. ընտրվում է ՀՍՄՀ ԳԱ թղթակից անդամ, 1974 թ.՝ իսկական անդամ:

1970-1999 թթ. Վ.Յ. Ղազարյանը եղել

տանքների հիման վրա հետազայում ծավալվեցին մոր հետազոտություններ բույսերի օնտոգենետիկ զարգացման և ծերացման ուղղությամբ:

Վ. Ղազարյանի հետազոտություններով բացահայտվել է նաև, որ բույսերի երկամյա բնույթը պայմանավորված է զագաթնային բողբոջների դոմինանտ վիճակով: Նա կորելացիոն կապ է հայտնաբերել ցողունի ֆլոեմայի և քլորոֆիլակիթ ֆելոդերմի միջև, բացահայտել է բարձրակարգ բույսերի անհատական զարգացման մի շարք օրինաչափություններ: Այդ ուսումնասիրություններն ամփոփվել են մեկ այլ՝ «Երկամյա բույսերի զարգացման ֆիզիոլոգիական առանձնահատկությունները» մենագրության մեջ (1954 թ.):

Վ. Յ. Ղազարյանի ղեկավարությամբ արժեքավոր հետազոտություններ են իրականացվել նաև բարձրակարգ բույսերի ծերացման ֆիզիոլոգիական բնույթի

ությունը: Որպես էվոլյուցիայի մասնական ուղղություն՝ ծառերից դեպի թփերի անցումը մա դիտարկում է արմատատերևային ֆիզիոլոգիական պրոցեսների ինտեգրումը զանգվածային մակարդակով: Բացահայտվել է, որ ծածկասերմերի էվոլյուցիոն զարգացման ընթացքում ծառերից մինչև թփեր օրգանիզմների ֆիզիոլոգիական վերակազմավորումն ուղղված է եղել կենսական պրոցեսների ակտիվացման կողմը և արմատատերևային կապի կրճատման, այդ օրգանների միջև ֆունկցիոնալ կապի ուժեղացման, տերևների արմատ ապահովվածության բարձրացման հետ կապված: Հետազոտությունների արդյունքում առաջարկվել է մորֆոֆիզիոլոգիական վերափոխումների էվոլյուցիոն տեսություն, ինչը հանգեցնում է արմատատերևային ինտեգրացիայի ընդհանուր մակարդակի աճին: Այդ թեմատիկայով ՀՀ ԳԱԱ բուսաբանության ինստիտուտում կազմակերպվել է համամիութենական գիտաժողով, և 1990 թ. մա հեղինակել է «Էվոլյուցիայի ֆիզիոլոգիական ասպեկտները ծառերից մինչև թփեր» մենագրությունը:

Ակադեմիկոս Վ. Ղազարյանը հեղինակ է 7 մենագրության և շուրջ 350 գիտական հոդվածի: Նրա կյանքի ուղին չի սահմանափակվել գիտամանկավարժական գործունեությանը: Նա մեծ եռանդով ու նվիրումով մասնակցել է համրապետության հասարակական կյանքի մյուս բնագավառներին:

1953 թ.-ից Վ. Յ. Ղազարյանը Հայաստանի բուսաբանների ընկերության նախագահն էր, բույսերի կենսաքիմիայի և ֆիզիոլոգիայի խորհուրդների անդամ, 1972 թ.-ից՝ Համամիութենական բուսաբանական ընկերության, Հայաստանի ֆլորայի, բուսականության և բուսական պաշարների պահպանության և ռացիոնալ օգտագործման կոորդինացիոն խորհրդի նախագահ, 1974 թ.-ից՝ Հայաստանի բնության պահպանության ընկերության նախագահ: 1978 թ.՝ ԽՍՀՄ ԳԱ բույսերի ֆիզիոլոգիայի և կենսաքիմիայի խորհրդի և ՀԽՍՀ Մինիստրների խորհրդին կից Պետական մրցանակների շնորհման հանձնաժողովի անդամ:

Վ. Յ. Ղազարյանը բազմիցս ընտրվել է շրջանային և քաղաքային խորհրդի պատգամավոր, պարգևատրվել «Արիության համար» և «Աշխատանքային արիության համար» մեդալներով, ՀԽՍՀ Գերագույն խորհրդի պատվոգրով:

Որ բնագավառում էլ որ աշխատել է ակադեմիկոս Վահան Ղազարյանը, իրեն դրսևորել է որպես մախաձեռնող, ակտիվ ու եռանդուն աշխատող, գիտության հմուտ կազմակերպիչ՝ իր ուժերը և կարողություններն անմնացորդ նվիրելով ժողովրդին ծառայելու գործին: Նրա գիտական ժառանգությունը մեծ արժեք է ներկայացնում բույսերի ֆիզիոլոգիայի ասպարեզում և երկար տարիներ ուղեցույց կհանդիսանա մրա գործը շարունակողների համար:

Ռուբեն ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

ՀՀ ԳԱԱ բնական գիտությունների բաժանմունքի ակադեմիկոս-բարոտոլոգար, ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ ժիրայր ՎԱՐԴԱՆՅԱՆ

ՀՀ ԳԱԱ Ա. Թախտաջյանի անվան բուսաբանության ինստիտուտի տնօրեն, ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ

ԱԿԱՆԱՎՈՐ ՖԻՏՈՖԻԶԻՈԼՈԳԻ

ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Վ. Յ. Ղազարյանի ծննդյան 100-ամյա տարելիցի առթիվ

Լրացավ Հայաստանում կենսաբանական գիտության երախտավոր, ականավոր գիտնական և մանկավարժ, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս, կենսաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Վահան Հովսեփի Ղազարյանի ծննդյան 100-ամյա տարելիցը:

Վահան Հովսեփի Ղազարյանը ծնվել է 1918 թ. հունվարի 1-ին ՀՀ Գորիսի շրջանի Խնձորեսկ գյուղում, բանվորի ընտանիքում: Հայրենի Գորիսում ստանալով միջնակարգ կրթությունը՝ 1936 թ. ընդունվում է 1941 թ. գերազանցությամբ ավարտում է Երևանի պետական համալսարանը՝ կենսաբանություն մասնագիտությամբ: Բուհն ավարտելուց անմիջապես հետո զորակոչվում է բանակ, կարճ ժամանակ անց ստանում է լեյտենանտի զինվորական կոչում և մասնակցում Դրիմի պաշտպանության մարտերին: 1942 թ. ծանր վիրավորվելուց հետո զորացրվում է:

1943 թ. ընդունվում է ասպիրանտուրա Երևանի պետական համալսարանում: 1945 թ. Վ. Յ. Ղազարյանը պաշտպանում է թեկնածուական ատենախոսություն և աշխատանքի անցնում Հայկ. ՍՍՀ ԳԱ բուսաբանության ինստիտուտում որպես կրտսեր, ապա ավագ գիտաշխատող, այնուհետև Բույսերի ֆիզիոլոգիայի լաբորատորիայի վարիչ: Վ. Յ. Ղազարյանը երիտասարդ տարիքում՝ 1948թ. նշանակվում է մինչև 1988 թ. ղեկավարում է ՀՀ ԳԱԱ բուսաբանության ինստիտուտը, իսկ այնուհետև մինչև կյանքի վերջը՝ 2002 թ., ակադեմիկոս Վ. Յ. Ղազարյանը ինստիտուտի պատվավոր տնօրենն էր: Նա այդ տարիներին նպաստեց ինստիտուտի և հատկապես բուսաբանական այգու գիտական գործունեության տարբեր ուղղությունների, առաջին հերթին բույսերի ֆիզիոլոգիայի ստեղծմանն ու այդ ասպարեզում ուսումնասիրությունների զարգացմանը: Ինստիտուտի ղեկավարությունը, բարձր գնահատելով ակադեմիկոս Վ. Յ. Ղազարյանի վաստակը, իր իսկ ղեկավարած լա-

ե ՀՀ ԳԱ կենսաբանական գիտությունների բաժանմունքի ակադեմիկոս-բարոտոլոգար և ԳԱ նախագահության անդամ:

Գիտահետազոտական աշխատանքները Վ. Ղազարյանը սկսել է դեռևս ուսանողական տարիներին: Այդ ժամանակ մա մշակել է արյան մեջ հեմոգլոբինի և տերևներում քլորոֆիլի բաղադրության որոշման մեթոդ, իսկ ավելի ուշ՝ բույսերի տարբեր օրգաններում միջիյուսվածքային զագերի բանակալան որոշման սարք:

Նրա գիտական գործունեությունը հիմնականում նվիրված է եղել բույսերի անհատական զարգացման ֆիզիոլոգիական առանձնահատկությունների ուսումնասիրմանը և մի շարք օրինաչափությունների բացահայտմանը:

Նրա գլխավորությամբ բույսերի ֆիզիոլոգիայի լաբորատորիայում իրականացվել են լայնածավալ հետազոտություններ, և մշակվել է մոր տեսություն բարձրակարգ բույսերի ծերացման վերաբերյալ, որի համար հիմք են հանդիսացել միանյա բույսերի ծերացման ֆիզիոլոգիական բնույթի ուսումնասիրությունները: Այդ ուղղությամբ իրականացվող փորձարարական ուսումնասիրությունները ցույց են տվել, որ միանյա բույսերի ծերացումը և մահացումը կապված են արմատների կողմից պլաստիկ նյութերի օգտագործման հետ, որի արդյունքում արմատ-տերև երկբևեռ կապը քանդվում է, և արմատներում ընկնում են հետագա կյանքում և մետաբոլիկ նյութերի վերափոխանակումը, արդյունքում բույսը ծերանում և մահանում է: Տեսության հիմքում դրվել է արմատատերևային հարաբերակցությունը, որտեղ ցույց է տրվել, որ բարձրակարգ բույսերի ծերացման հիմնական պատճառներից մեկն արմատային անբավարարության առաջացումն ու հետագա խորացումն է: Վ. Ղազարյանի մախաձեռնությամբ այդ ուսումնասիրությունների արդյունքներն ամփոփվել են «Միանյա բույսերի զարգացման և ծերացման ստադիականությունը» մենագրության մեջ (1952 թ.): Նշված աշխա-

պարզաբանման ուղղությամբ: Պարզվել է, որ վերջիններիս ծերացման պատճառը արմատատերևային ֆունկցիոնալ կապի աստիճանական թուլացումն է: Նրա մախաձեռնությամբ 1966 թ. Երևանում կազմակերպվել է բարձրակարգ բույսերի օնտոգենետիկ հիմնախնդրին նվիրված համամիութենական գիտական կոնֆերանս:

Բույսերի հիմնական կենսածների ֆիզիոլոգիկենսաքիմիական առանձնահատկությունների և արմատատերևային ֆունկցիոնալ կապի ինտեգրման մակարդակի մեկնաբանության հիման վրա Վ. Յ. Ղազարյանի կողմից զարգացվել է բարձրակարգ բույսերի ծերացման տեսությունը, որն ամփոփվել է «Բարձրակարգ բույսերի ծերացումը» (1969 թ.) արժեքավոր մենագրության մեջ:

Գիտական և գործնական մեծ արժեք են ներկայացնում ակադեմիկոս Վ. Ղազարյանի աշխատանքները՝ նվիրված Հայաստանի անտառների ցածր արտադրողականության և դեգրադացիայի պարզաբանման պատճառներին: Մեծ ուշադրության են արժանացել հանրապետության կանաչապատման և անտառապատման հարցերը: Վ. Ղազարյանի մախաձեռնությամբ և համահեղինակությամբ պատրաստվել է «Հայաստանի անտառապատման և կանաչապատման գիտական հիմունքները» մենագրությունը (1974 թ.):

Վ. Ղազարյանը բուսական օրգանիզմը դիտարկել է որպես մեկ ամբողջական համակարգ, որի ֆիզիոլոգիական վիճակը առանձին հյուսվածքների, օրգանների փոխկապակցված ինտեգրված ցուցանիշ է, որն էլ հնարավորություն է տվել բացահայտելու արմատային համակարգի չափազանց կարևոր դերը բույսերի ընդհանուր կենսագործունեության համար:

Վ. Ղազարյանի գիտական գործունեության կարևոր ուղղություններից մեկն էլ եղել է տարբեր կենսածն ունեցող ծածկասերմ բույսերի էվոլյուցիայում ֆիզիոլոգիական պրոցեսների ուսումնասի-

Հայաստանում ԱՄՆ դեսպան Ռիչարդ Միլսն այցելեց ՀՀ ԳԱԱ Օրբելու անվան ֆիզիոլոգիայի ինստիտուտ՝ ծանոթանալու Fulbright ծրագրի իրականացման ընթացքին

Դեկտեմբերի 19-ին Հայաստանի Հանրապետությունում ԱՄՆ դեսպան Ռիչարդ Միլսն այցելեց ՀՀ ԳԱԱ Օրբելու անվան ֆիզիոլոգիայի ինստիտուտ՝ ծանոթանալու ինստիտուտում Fulbright ծրագրի շրջանակներում անցկացվող հյուսվածքային ինժեներիայի գծով պրակտիկ դասընթացին: Երիտասարդ գիտնականները ԱՄՆ դեսպանին ներկայացրին իրենց ուսումնասիրությունները՝ ուղղված փոխապատվաստման համար արհեստական հյուսվածքների

պատրաստմանը: Դասընթացն անցկացնում է Ջորջ Վաշինգտոնի (ԱՄՆ) համալսարանի պրոֆեսոր Նարինե Սարվազյանը, ով իր հետ բերել է ժամանակակից սարքավորումներ ՀՀ ԳԱԱ Օրբելու անվան ֆիզիոլոգիայի ինստիտուտի հյուսվածքային ինժեներիայի լաբորատորիայի համար:

«Այս ծրագիրը եզակի հնարավորություն է մեր գիտական համայնքի երիտասարդ գիտնականների համար՝ կիրառելով առավել ժամանակակից մո-

տեցումները, ստեղծել վերականգնողական բժշկագիտության արդիական ուղղություն հանդիսացող արհեստական հյուսվածքների մախատիպեր: Սա առաջին դեպքն է, երբ Fulbright ծրագրի դասընթացի հյուրընկալող կողմ է ՀՀ ԳԱԱ ֆիզիոլոգիայի ինստիտուտը: Մեզ համար մեծ պատիվ է լինել այս դասընթացի հյուրընկալող կողմ և գործնականորեն ցույց տալ երիտասարդներին, որ Հայաստանում ևս հնարավոր է իրականացնել բարձրորակ, համաշխարհային

մակարդակի գիտական աշխատանքներ, որոնք կարող են անմիջապես կիրառելի դառնալ բժշկագիտության բնագավառում», - ասաց ՀՀ ԳԱԱ Օրբելու անվան ֆիզիոլոգիայի ինստիտուտի տնօրեն, կենսաբանական գիտությունների դոկտոր Նարինե Սարվազյանը:

Հայաստանում Ամերիկայի դեսպանատան հովանու ներքո Fulbright ծրագրի դասընթացին մասնակցում են երիտասարդ գիտնականներ Հայաստանի տարբեր բուհերից և գիտական կազմակերպություններից:

ՀՀ ԳԱԱ տեղեկատվական-վերլուծական ծառայություն

Երևանի «Ամպեր» ընկերության հիդրոէլեկտրակայանը կառուցվել և շահագործման է հանձնվել 1907 թվականին: Կայանում սկզբնական շրջանում տեղադրվել են երկու «Ֆրենսիս» տեսակի հորիզոնական հիդրոտուրբին, որոնցից առաջինն ուներ 150 կՎտ հզորություն, 230 Վ լարում, 600 պտ/րոպ պտուտաթվերով, «Վոլտա» գործարանի եռաֆազ հոսանքի գեներատոր, իսկ մյուսը՝ 25 կՎտ հզորությամբ, 230 Վ լարման հաստատուն հոսանքի երկու գեներատոր:

Մի քանի տարի հետո մեքենայական սրահից դուրս տեղադրվել է ևս մեկ հիդրոտուրբին, որն ուներ մեկ աշխատանքային անիվ: Այս հիդրոտուրբինը փաստորեն համարվել է այսպես ասած պաշարային և օգտագործվել է միայն վթարի դեպքում, քանի որ հնարավոր չի եղել ապահովել նրա աշխատանքի համար անհրաժեշտ ջրի քանակ:

Կայանի ջրի մատակարարման համար օգտագործվել է գոյություն ունեցող բաց ջրանցքը, որը կառուցվել է ջրաղացի համար: Ջանգու (Հրազդան) գետից ջրի առումն իրականացվել է հասարակ ամբարտակի (պատնեշի) միջոցով:

Կայանի օգտակար էջը կազմում էր 13 մետր: Այն նախատեսվել է՝ Երևան քաղաքին էլեկտրական էներգիայով մատակարարելու համար:

Կայանի արդյունաբերական բեռնվածությունը կազմում էր հինգ էլեկտրաշարժիչ, յուրաքանչյուրը 7.5 կՎտ հզորությամբ, որոնք նախատեսված էին սեզոնային աշխատող բամբակ մշակող հաստոցների, 5 կՎտ հզորությամբ մեկ էլեկտրաշարժիչ մեխանիկական վերանորոգման արտադրամասի և 4 էլեկտ-

հիդրոէլեկտրակայանը ենթարկվել է ապամոնտաժման:

XX դարի սկզբներից տարբեր ընկերությունների կողմից Երևանի լուսավորության համար Ջանգվի կամ Գետառի վրա հիդրոէլեկտրակայաններ կառուցելու առաջարկներ են ստացվում: Այս հարցում արդյունքի է հասնում «Ամպեր» ընկերությունը: Նրա կառավարիչը Գ.Կիրակոսյանն էր: Վերջինս՝ 1907 թ. Ջանգու գետի վրա կառուցում է մի փոքրիկ հիդրոէլեկտրակայան: Կիրակոսյանը, օգտվելով առիթից, որ իր էլեկտրակայանը միակն է (քանի որ Շուստովի կայանը նախատեսված էր բացառապես գինու և կոնյակի գործարանի համար և չէր կարող քաղաքին էլեկտրաէներգիա մատակարարել), առաջարկում է իր համար գերադասելի պայմաններ: Կիրակոսյանը, օգտվելով առիթից, որ միայն իր էլեկտրակայանն է տվյալ պահին ի գործի թեթևացնելու ստեղծված վիճակը, ամեն ինչ անում է՝ մեծ օգուտներ ստանալու համար:

Այդ իսկ պատճառով առաջարկություններ են լինում կառուցելու նոր հիդրոէլեկտրակայան, որպեսզի ազատվեն Կիրակոսյանի պահանջները կատարելուց: Հակամարտությունն իր գագաթնակետին է հասնում 1913թ. սկզբներին: Կիրակոսյանը դադարեցնում է քաղաքի էլեկտրամատակարարումը:

1913 թ. հունվար-փետրվար ամիսներին քաղաքային խորհուրդը փողոցների լուսավորության հարցը քննարկում է ութ անգամ: Վերջապես 1913 թ. մարտի 31-ին կնքվում է պայմանագիր:

Այն կնքված էր ութ տարով: Պայմանագրի պայմանները ծանր էին: Սակայն «Ամպեր» ընկերությունը չէր կարող հուսալի ձևով մատակարարել էլեկ-

կան լամպերը և ոչ էլ նավթալիմը:

XX դարի 10-ական թվականներին Երևանի հիդրոէլեկտրակայանների կողմից արտադրված էլեկտրական էներգիան անբավարար էր և անմատչելի քաղաքի աղքատ բնակչության համար:

1911 թ. նոյեմբերի 9-ի նիստում Երևանի քաղաքային խորհուրդն ընտրել է 10 մարդուց բաղկացած հանձնաժողով, որին հանձնարարվել է ուսումնասիրել էլեկտրակայան ունենալու խնդիրը, քննարկել և կազմել համապատասխան ծրագիր: Հանձնաժողովը դուրս է գալիս անգործունյա: Սկսված պատերազմը իր «լուծումն» է տալիս Երևանի փողոցների լուսավորության հարցին: Քաղաքը ընկղմվում է կիսախավարի մեջ:

Առաջին հիդրոէլեկտրակայանների կառուցման փորձը վկայում է, որ մեծ ծախսերից խուսափելու համար ձգտել են հիմնականում օգտագործել գոյություն ունեցող ինժեներական կառուցվածքները, որոնք նախատեսված են եղել ոռոգման և ջրաղացների համար: Գետից ջրի առման համար քարերից պատրաստել են հասարակ պատվարներ (պատնեշ), որոնք շատ հաճախ զարման ամիսներին ջրի վարարումների հետևանքով քանդվում և պարբերա-

րով տրվող էլեկտրական էներգիայի 90 տոկոսն օգտագործվում էր լուսավորության համար: Հայաստանում էլեկտրական էներգիայի տարեկան սպառումը կոմունալ-կենցաղային նպատակի համար չի գերազանցել 500 հազար կիլովատ-ժամը:

Էլեկտրակայաններում աշխատելու համար մարդկանց ընտրում էին՝ նկատի ունենալով նրանց ծանոթ լինելը փականագործության և հարակից մասնագիտություններին: Հայաստանում չկային ոչ բարձրագույն, ոչ էլ միջնակարգ մասնագիտական ուսումնական հաստատություններ, նույնիսկ ուսումնարաններ, որպեսզի կադրեր պատրաստեին՝ էլեկտրակայաններում աշխատելու համար: Էլեկտրակայանների մեծ մասում հերթափոխի ընթացքում աշխատում էր մեկ մարդ: Նա կատարում էր և՛ հերթափոխի մեքենավարի, և՛ էլեկտրիկի պարտականությունները: Այդ տարիներին շահագործման անվտանգության տեսնիկայի վերաբերյալ գիտելիքները դեռևս գտնվում էին շատ ցածր մակարդակի վրա: Դրա պատճառով էլ հաճախ տեղի էին ունենում վթարներ, ինչի հետևանքով հոսանքահարվում էին աշխատողները, և շարքից դուրս էին գալիս էներգետիկական սարքավորումները:

Ի ԴԵՊ

Արցախի պարզև՝ հայ գիտնականին

Էներգետիկայի զարգացումը կարևոր նշանակություն ունի ցանկացած երկրի տնտեսության հետագա զարգացման գործում: Այս տեսակետից ավելի են կարևորվում նորանկախ Արցախի Հանրապետության էներգետիկայի զարգացման հիմնահարցերը: Դեկտեմբերի 26-ին Երևանի Արցախյան ներկայացուցչությունում հանդիսավոր պայմաններում տեղի ունեցավ պետական պարզևների հանձնման հանդիսավոր արարողություն: Արցախի Հանրապետության էներգետիկայի զարգացման բնագավառում ունեցած նշանակալի ներդրման համար էներգետիկայի բնագավառի անվանի գիտնական, տեխնիկական գիտությունների թեկնածու Ստեփան Պապիկյանին հանձնվեց Արցախի Հանրապետության պետական պարզև «Երախտագիտություն» մեդալը: Հրամանագիրը ստորագրել է Արցախի նախագահ Բ. Սահակյանը:

Հարկ է նշել, որ այս տարի Արցախում՝ Թարթառ գետի վրա, շահագործման է հանձնվել «Ջերմաջուր» հիդրոէլեկտրակայանը 12 ՄՎտ զուևարային հզորությամբ: Հիմնական սարքավորումները բերվել են Եվրոպայից: Արդիական սարքավորումներով հիդրոէլեկտրակայան է: Շահագործվում է տեղացի մասնագետների կողմից: Այն տարեկան կարող է արտադրել ավելի քան 80 միլիոն Կվտժ էլեկտրական էներգիա: Նշենք, որ էներգետիկական Արցախում օրեցօր զարգանում է:

Ջրույցի ժամանակ քննարկվեցին տարաբնույթ հարցեր՝ կապված Արցախի էներգետիկայի արդի վիճակի և զարգացման խնդիրների հետ:

բար վերանորոգվում էին:

Հիդրոէլեկտրակայաններում հիմնականում օգտագործում էին «Ֆրենսիս» տեսակի հորիզոնական կամ ուղղահայաց հիդրոտուրբիններ: Էլեկտրական էներգիան արտադրվել է 230, 2000, 3000, 6000 Վ լարման ինչպես եռաֆազ, այնպես էլ հաստատուն հոսանքի գեներատորների կողմից: Էլեկտրակայաններում չափիչ-ստուգիչ սարքավորումներ գոյություն չուներին:

Այն ժամանակ դեռևս էլեկտրական էներգիայի միասնական սակագին գոյություն չուներ: Յուրաքանչյուր կայան ձգտել է էլեկտրական էներգիա մատակարարել այնպիսի սակագնով, որպեսզի վնաս չկրի: Միայն Երևանի հիդրոէլեկտրակայանի համար էլեկտրական էներգիայի սակագին հաստատվեց քաղաքային իշխանությունների որոշմամբ, բացառությամբ փողոցների լուսավորության համար մատակարարվող էլեկտրական էներգիայի: Այն վճարում էր տարեկան 100 ռուբլի յուրաքանչյուր 100 ամպերանոց աղեղային լամպի համար, երբ այն օգտագործվում էր մթնշաղից մինչև լուսաբաց:

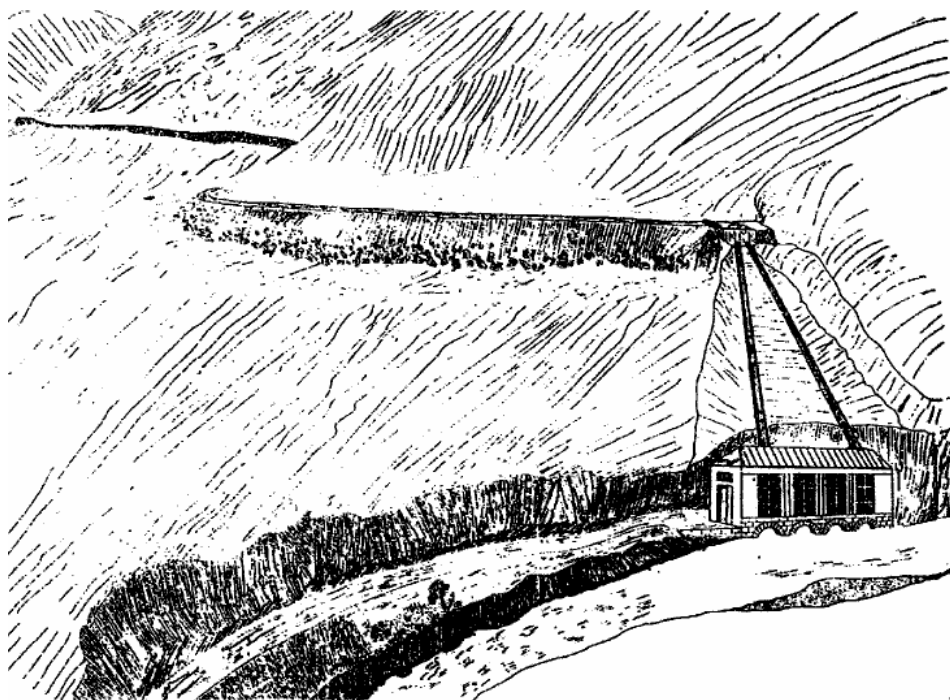
Կոմունալ-կենցաղային նպատակնե-

Մինչև 1918թ. Հայաստան քարածուխ և նավթամթերքներ բերվել են սահմանափակ քանակությամբ: Բնակչությունը հիմնականում օգտագործել է փայտ, գյուղական վայրերում՝ աթար: 1913թ. Հայաստան է բերվել 13 հազար տոննա քարածուխ և 28 հազար տոննա նավթամթերք:

Առաջին համաշխարհային պատերազմի ընթացքում պղնձի արդյունահանումը Հայաստանում նվազեց, որն էլ իր հերթին բերեց էլեկտրական էներգիայի արտադրության կրճատման: Հայաստանում 1919 թվականին արտադրվել է մինչև 2 միլիոն կիլովատ-ժամ, իսկ 1920 թվականին՝ մինչև մեկ միլիոն կՎտ.ժամ էլեկտրական էներգիա: 1920 թվականին Հայաստանի էլեկտրակայաններում աշխատող մարդկանց թիվը չի գերազանցել 65-ը: Այդ թվականին յուրաքանչյուր բնակչին ընկնում էր ընդամենը 3.2 կիլովատ-ժամ էլեկտրական էներգիա:

Ստեփան ՊԱՊԻԿՅԱՆ

Հայկական էներգետիկական ակադեմիայի հիմնադիր նախագահ, տեխնիկական գիտությունների թեկնածու

«Ամպեր» ընկերության հիդրոէլեկտրակայանի ընդհանուր տեսքը

րաշարժիչ 8 կՎտ զուևարային հզորությամբ պահածոների գործարանների և մի շարք այլ փոքր արհեստանոցների համար:

Արդյունաբերական սպառողներին էլեկտրական էներգիայի մատակարարումն իրականացվում էր երեկոյան պիկային ժամերից հետո:

Տարեկան արտադրված 375 հազար կիլովատ-ժամ էլեկտրական էներգիայի մոտ 20 տոկոսն օգտագործվում էր արդյունաբերության, մնացածը՝ կոմունալ-կենցաղային նպատակների համար: Երևան քաղաքի փողոցների ամբողջ լուսավորությունը սահմանափակված էր 24 լապտերներով և 50 վատտանոց 150 լամպերով:

1926 թվականին Երեկոյի շահագործումից հետո «Ամպեր» ընկերության

տրաէներգիա: Պատճառը էլեկտրակայանի փոքր հզորությունն էր և մեքենաների հաճախակի շարքից դուրս գալը: Պայմանագիրը կնքելուց հինգ ամիս հետո «Կիրակոսյանի խավարը» դարձյալ տիրեց բնակչությանը:

«Երևանսկիե օբյավլենիա» թերթի 1913թ. թիվ 59-ից տեղեկանում ենք, որ «Ամպեր» ընկերության էլեկտրակայանի մեքենաները փչանալով չեն կարողանում լույս մատակարարել քաղաքի շատ տեղերում: Շատ տներ և խանութներ դարձյալ դիմում են նավթի օգնությանը... Նույն թերթի մեկ այլ համարում գրված է. «...Քաղաքի լուսավորությունը գտնվում է անմիսիթար վիճակում, փաստորեն քաղաքում կիսախավարն է իշխում, կանոնավոր չեն ոչ էլեկտրա-

Անցնող XX դ.-ից սկսված համաշխարհային ահաբեկչությունն իր դրսևորման տարբեր ձևերով (1908 թ. Օսմանյան կայսրությունում երիտթուրքական հեղաշրջում, 1914-1918 թթ.՝ Առաջին աշխարհամարտ, 1915-1923 թթ.՝ Հայոց ցեղասպանություն, 1917 թ.՝ Ռուսական կայսրությունում Փետրվարյան հեղաշրջում և Հոկտեմբերյան հեղափոխություն, 1939-1945 թթ.՝ Երկրորդ աշխարհամարտ և հետագա իրադարձութ

վոր Արևելքում սկզբնավորված իրարահաջորդ ահաբեկչական ավերիչ պատերազմները, քաղաքացիական բախումները, միանման սցենարով իրականացված հեղաշրջումներն իրենց անշրջելի հետևանքներն են ունեցել և շարունակելու են ունենալ նաև տեղի հայ համայնքների վրա [Իրաք (2003 թ., մարտի 20–2007 թ., մայիս; 2008 թ. մինչև օրս), Եգիպտոս (2011 թ., հունվարի 25–2013 թ., հուլիսի 3), Սիրիա (2011 թ. մինչև օրս)]: Հայ

ռավելապես «հայապահպանված» հայության նորանոր սերունդներ են զոհաբերվում Արևմուտքի «հալեցնող կաթալի» ծուլարանին:

Պատմաքաղաքական **օրբելտիվ** և **սուբյեկտիվ** հանգամանքների բերումով հայությունը թե՛ Սփյուռքում (համայնքային կառույցները) և թե՛ Հայաստանում (իշխանությունները), ընդհանուր առմամբ, անպատրաստ էր պատերազմի հետևանքով Սփյուռքի, մասնավորա

նախօրին Սիրիայում առկա էր շուրջ 80-հազարանոց բավական կազմակերպված հայ համայնք, որոնց մեծ մասը՝ շուրջ 60 հազարը, բնակվում էր Հայեայում) կենսագործունեության համար պատասխանատու համայնքային և ընդհանրապես համահամայնքային կառույցները, ունենալով երբեմնի պետականագույն հայության ստեղծած դասական հայ գաղթավայրերի (Հնդկաստան, Լեհաստան, Հունդիս և այլն) սոսկ որպես ժամանակավոր և անհեռանկար հանգրվան ծառայած լինելու պատմական փորձառությունը, ինչպես նաև ՍՄՀՄ փլուզումից և «Սառը պատերազմի» փաստացի ավարից հետո արդեն իսկ պետական-քաղաքական ու սոցիալ-տնտեսական բազմակողմանի հարաբերություններ մշակելով Հայաստանի Հանրապետության հետ (որը 1991 թ.-ից ազատ, անկախ և ԼՂՀ (ԱՀ) ինչպես նաև միացյալ դառնալու գործընթացում է), այնուամենայնիվ, **սուբյեկտիվ** դրդապատճառներից ելնելով, շահագրգռված էին և տակավին շահագրգռված են Սփյուռքն ընդհանրապես և մասնավորապես Հայոց ցեղասպանության հետևանքով ստվարագած Մերձավոր Արևելքի «Մայր գաղութը» պահպանելու նպատակով ավերակների մեջ [Դեպի վերականգնում. Արամ Ա. Կոչըր Հայ ժողովուրդին Տազնապահար Հայկեն, 2017, 9 Յունուար, <<http://asbarez.com/arm/272583/>>]:

Մինչդեռ, Արևելյան Հայաստանը, հատկապես Ռուսաստանին միավորվելուց հետո, և առավել ևս XX դ. ողջ ընթացքում, եղել և շարունակում է մնալ գաղթի, ներգաղթի և հայրենադարձության (անհատ, կազմակերպված, զանգվածային) օրբելտիվ հանգրվան, որքան էլ դժվարին պատմաքաղաքական, սոցիալ-տնտեսական պայմաններում դրանք իրականացված լինեն:

Սուբյեկտիվ դրդապատճառների հետևանքով սոցիալ-տնտեսական և ռազմաքաղաքական դժվարություններին դիմակայող Հայաստանը բնական է, որ անպատրաստ էր նման ահռելի աղետի հետևանքով տեղահանված իր մեծաթիվ հայրենակիցների ընդունմանը: Այդուհանդերձ, ի տարբերություն իրաքյան պատերազմի հետևանքով տեղահանված մեր հայրենակիցների՝ Հայաստանում ունեցած փորձառության, սիրիահայությանը ցուցաբերված աջակցությունն առավել կազմակերպված և համակարգված ընթացք ունեցավ, շնորհիվ 2008 թ. ստեղծված ՀՀ Սփյուռքի նախարարության (նախարար՝ Հրանուշ Հակոբյան): Նախարարությունը կառավարության համապատասխան լծակների, ինչպես նաև հայրենի և Սփյուռքի (այդ թվում՝ սիրիահայ) հասարակական ու բարեգործական կազմակերպությունների, ինչպես նաև միջազգային առանձին կառույցների հետ համաձայնեցված ջանքեր է գործադրել և շարունակում է գործադրել հնարավոր բոլոր միջոցներով դյուրացնելու սիրիահայերի՝ Հայրենիքում տեղավորվելու և հաստատվելու գործընթացը:

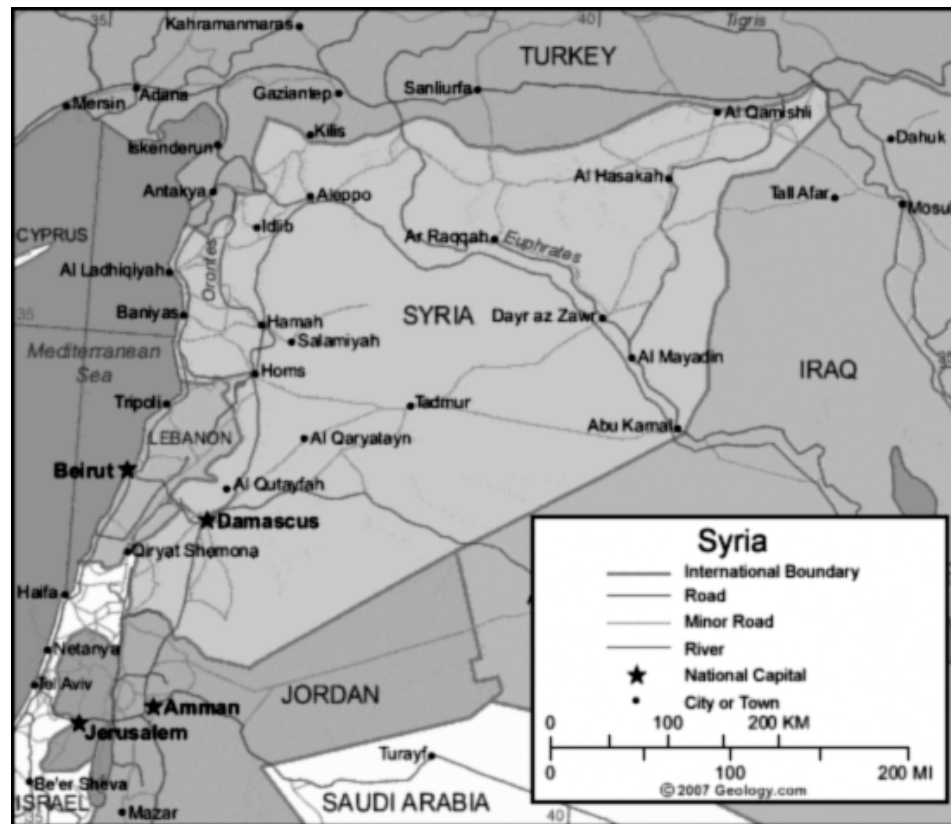
Այնպես որ Սիրիայի հայ համայնքի ճգնաժամը ՀՀ Սփյուռքի նախարարության հիմնադրումից ի վեր առաջին լուրջ փորձությունն էր Սփյուռքի սիրիահայ հատվածի խնդրով Հայրենիքի ներգրավման և Հայաստան-Սփյուռք գործակցության արդյունավետության գնահատման առումով:

Սիրիայի հայ համայնքի ճգնաժամը փորձություն էր նաև խորհրդային տարիներին իրականացված պարբերական հայրենադարձություններից ի վեր հայության երկու հատվածների միջև համատեղ փոխըմբռնման, փոխգործակցության և զոյակցության պատրաստակամության զաղափարահոգեբանական կողմը քննության ենթարկելու առումով:

(Հարունակելի)

Քնարիկ ԱՎԱԳՅԱՆ

Պատմական գիտությունների թեկնածու, ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի առաջատար

Սիրիայի քաղաքական քարտեզը

կական համայնքներ, որոնք մեծապես ստվարացել էին Առաջին աշխարհամարտի ընթացքում հայության նկատմամբ իրազործված ցեղասպանության հետևանքով փրկված հայերի՝ այդ երկրներում ապաստան գտնելով:

Պատահական չէ, որ իր պատմական բնօրրանում՝ Արևմտյան Հայաստանում, Կիլիկիայում և Անատոլիայի հայաբնակ գավառներում համաշխարհային ոճրագործ ուժերի միևնույն հովանավորների կողմից թերևս առաջինը ցեղասպանության և հայրենագրվումի ենթարկված հայության մագապուծ թեկորների ժառանգները շարունակում են ենթարկվել ցեղասպան ահաբեկիչների հարձակումներին, ավերումներին ու տեղահանումներին, այժմ արդեն երբեմնի հյուրընկալ արաբական հողում՝ Մերձավոր և Միջին Արևելքում, որտեղ ժամանակին ապաստան էին գտել իրենց նախնիները:

Ահաբեկչական ուժերի կողմից 2011 թ. Սիրիայում սանձազերծված երկարատև ու կործանարար պատերազմի հետևանքով բազմահազար սիրիահայեր, ի շարքի երկրների (Լիբանան, Հորդանան, Միացյալ Արաբական Եմիրություններ, ԱՄՆ, Կանադա, Շվեդիա և այլն), ապաստան են գտել նաև Հայրենիքում՝ Հայաստանի և Արցախի Հանրապետություններում:

Միաժամանակ Արևմուտքի երկրների գաղթականական ծառայությունների կողմից առավելապես քրիստոնյա գաղթականների համար բացված արտագաղթելու մասնաբաժնային (Quota) արտոնությունների (դեպի ԱՄՆ, Կանադա, Եվրոպական երկրներ, Ավստրալիա և այլն) արդյունքում Արևելքի երկրների ա-

պես Մերձավոր Արևելքի, հայազաղութի՝ Սիրիայի հայ համայնքի արմատական ճգնաժամին և տասնյակ հազարավոր տեղահանված հայրենակիցներ ունենալու խնդրին:

Այսպես, **Սիրիայի հայ համայնքի ազգային կառույցները՝ Հայ առաքելական եկեղեցին (Մեծի Տանն Կիլիկիո կաթողիկոսության երկրորդ խոշոր Բերիկ և Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի կաթողիկոսությանը ենթակա Դամասկոսի զույգ թեմերով), նույնպես և քաղաքական-կուսակցական ու ազգային-համայնքային կառույցների ղեկավար մարմինները պատրաստ չէին պատերազմական իրավիճակի, թեպետ, հատկապես երկրորդ աշխարհամարտից հետո Մերձավոր և Միջին Արևելքում (Պաղեստին, Եգիպտոս, Լիբանան, Սիրիա, Իրաք, Իրան և այլն) ընթացող ռազմաքաղաքական զարգացումներին ակնհայտ և քաջատեղյակ լինելով, համայնքային կառույցներն **օրբելտիվորեն** պետք է, որ կարողանային առավելագույնս կանխատեսել հասունացող ռազմական ելքի անխուսափելիությունը և դրա կործանարար հետևանքները հայ համայնքի համար: Հետևաբար, որպես «Մայր գաղութի» համայնքային կառույցներ, հարկ էր, որ մինչև օրս կարողանային վերանայել համասփյուռքյան և մասնավորապես, համայնքային առաջնահերթությունները (պասիվ հայապահպանություն, համայնքն ամեն զնով պահպանել՝ նույնիսկ մարդկային կյանքերի գնով, օտար երկրներում «հայրենիքներ» վերականգնել՝ նույնիսկ կրակահերթերի տակ):**

Սիրիայի հայության (պատերազմի

յուններ) ավերիչ հետևանքներ է ունեցել և շարունակում է ունենալ համաշխարհային քաղաքակրթության վրա, ինչպես նաև պատճառ է դառնում բնիկ ժողովուրդների դեմոգրաֆիական վիճակի և բնօրրանային տարածքների փոփոխման ու վերածննդի:

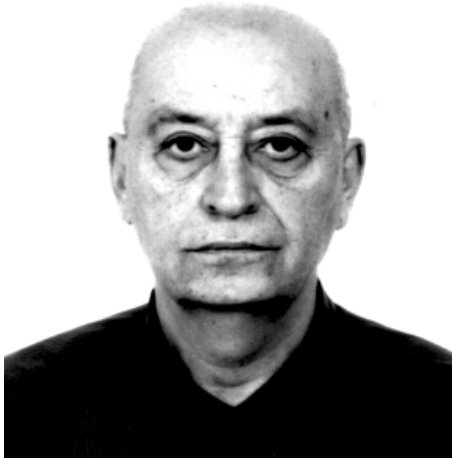
Այսինքն՝ Առաջին աշխարհամարտին Հայոց ցեղասպանությանը և Օսմանյան ու Ռուսական կայսրությունների անկումով սկիզբ է դրվել Մերձավոր և Միջին Արևելքի նոր գրավման մեծ ծրագրին, որն առավել ծավալվել է հետագա տասնամյակների ընթացքում՝ Երկրորդ աշխարհամարտի տարիներին ու հետո պարբերական ու տևական պատերազմների արդյունքում, և որն իր գագաթնակետին է փորձում հասնել այսօր՝ չհայտարարված Երրորդ աշխարհամարտի ընթացքում:

Երեք աշխարհամարտերի բնորոշ առանձնահատկությունն էր և շարունակում է մնալ բնիկ ժողովուրդների՝ տեղաբնիկների (հայեր, սլավոններ, Արևելյան և Արևմտյան Եվրոպայի ժողովուրդներ, ինչպես նաև՝ արաբներ, եգիպտացիներ, ասորիներ և այլքերի ու կրոնական խմբեր) նկատմամբ գործադրված և պարբերաբար շարունակվող ցեղասպանություններն ու տեղահանությունները, որոնք որպես կանոն ուղեկցվում են համաժողովրդային քաղաքակրթական ժառանգության (ինագույն և նորագույն նյութական և հոգևոր-մշակութային արժեքներ) հիմնովին ոչնչացմամբ, ինչպես նաև տարածքների քրիստոնեաթափմամբ՝ հայաթափմամբ (մեկ դարի ընթացքում՝ սկզբում Օսմանյան կայսրությունում, ապա՝ հայկական «Մայր գաղութներում»):

Այդ աղետալի գործընթացը ժամանակին առաջիններից էր անդրադարձել հատկապես Արևելքի և Արևմուտքի խաչմերուկում գտնվող հայության և մասնավորապես արևմտահայ հատվածի վրա՝ պատճառ դառնալով նրանց ցեղասպանման ու հայրենագրվման, ինչպես նաև մնացորդացի աշխարհով մեկ սփռվելուն՝ սկիզբ դնելով սփյուռքահայ սերունդների հետզհետե (Արևմուտքի երկրներում՝ կտրուկ, Արևելքի երկրներում՝ աստիճանական) ուժացմանն ու պահպանված բնօրրանի 1/10 հատվածից՝ Հայաստանից, նրանց զգալի մասի անխուսափելի օտարմանն ու խորթացմանը:

Փաստորեն Հայոց ցեղասպանությունից և արևմտահայության հայրենագրվումից 100 տարի անց, ինչպես նաև մասնավորապես երկրորդ աշխարհամարտից հետո պարբերական ու տևական պատերազմների արդյունքում Մերձավոր և Միջին Արևելքում տեղի ունեցող արմատական գործընթացներն այժմ արդեն հանգեցրել և նպատակ ունեն հանգեցնելու տարածաշրջանի բնիկ և այլքերիկ ժողովուրդների բնաջնջմանն ու տեղահանությանը, ինչպես դա եղավ մեկ դար առաջ հայերի նկատմամբ:

2001 թ. սեպտեմբերի 11-ին ԱՄՆ-ում տեղի ունեցած ահաբեկչությամբ Մերձա-

ՄԵՐ ՀՈՒՐԵԼՅԱՐՆԵՐԸ

ՊԱՎԵԼ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ - 60

Պավել Սեդրակի Ավետիսյանն արդեն (թերևս՝ դեռևս) 60 տարեկան է: Հայկական հնագիտության մեթոդային առաջատար գիտնականներից մեկը, միջազգային լայն ճանաչում ստացած մասնագետը:

Արմատներով «երգիր» (Մուշ) սերած Պավել Ավետիսյանն իրերի բերումով ծնվեց Թբիլիսիում, սակայն մանկությունն ու պատանեկությունը վայելեց զաղթականության առաջին հանգրվաններից մեկում՝ թալիմյան հողում: Ծագումնաբանական այս իրողությունն իր վառ դրսևորումներն ունեցավ մեր հորելայրի մարդկային էության ու բնույթի ձևավորման վրա, գործելաոճում և մտածելակերպում: Հայրենասիրությունը, նպատակաուղղվածությունը, գիտելիքներ ամբարելու անհագ ծգությունը դարձան նրա կերպարի հիմնական բնորոշիչները:

Համալսարանն ավարտելուց հետո նա ընդամենը մեկ տարի «կորցրեց»՝ 1980–1981 թթ. աշխատելով «Գիտելիք» ընկերությունում: Այդուհետ նրա աշխատանքային ժամանակագրությունը միայն հնագիտական է՝ Երևանի հիմնադրման «Էրեբունի» թանգարան, Մայր բուհ-ի հնագիտության և ազգագրության ամբիոնի ավագ լաբորանտ, հնագիտության գիտահետազոտական լաբորատորիա և, վերջապես, 1993 թ. անդամագրվեց հայկական հնագիտության գլխավոր գիտահետազոտական կենտրոնի՝ ԳԱՀ հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի կոլեկտիվին:

Գիտության բնագավառում Պ. Ավետիսյանի ստեղծագործական առաջին հանգրվանը ձևակերպվեց 2003 թ. թեկնածուական ատենախոսության պաշտպանությամբ: Ընտրված թեման՝ «Հայաստանի միջին բրոնզի փուլաբաժանումը և ժամանակագրությունը», սկիզբն էր հնագիտության մեջ նրա թեմատիկ դավանաբանության և հետաքրքրությունների ոլորտների ձևավորման: Հաջորդ մշակակալի հանգրվանը 2014 թ. դոկտորական ատենախոսության («Հայկական լեռնաշխարհը մ. թ. ա. XXIV–IX դարերում») պաշտպանությունն էր, որին հաջորդեց նրա գիտական առաջընթացի ևս մի փաստագրում: Նկատառելով պատմական գիտությունների դոկտոր Պ. Ավետիսյանի գիտական հունձը, միջազգային լայն ճանաչումը՝ նա ընտրվում է ՀՀ ԳԱՀ թղթակից անդամ:

Պ. Ավետիսյանն օժտված է նաև գիտակազմակերպչական ու վարչական ընդգծված հմտություններով, որոնց համեմունը շնորհաշատ գիտնականի կերպարին հնար տվեց իր գործընկեր աշխատակիցներին 2006 թվականից արդեն երրորդ անգամ նրան վստահելու ինստի-

տուտի տնօրենի պաշտոնը:

Պ. Ավետիսյանի գիտակազմակերպչական ունակությունները շահեկանորեն դրսևորվեցին արտաինստիտուտային լայն գործունեության մեջ: Հատկանշելի է նրա դասախոսական աշխատանքը Մայր բուհ-ում՝ զուգորդված ավարտական քննական հանձնաժողովների նախագահի պաշտոնավարման հետ, բազմաթիվ դիպլոմային աշխատանքների ու թեկնածուական ատենախոսությունների ղեկավարումը: Նա գործում մասնակցություն ունի ՀՀ մշակույթի նախարարության մի շարք հանձնաժողովների ու խորհուրդների՝ Միջգերատեսչական հնագիտական հանձնաժողովի փոխնախագահ, նախարարության գիտամեթոդական և փորձագիտական խորհուրդների անդամ, իսկ վերջերս ԳԱՀ նախագա-

վորման համար:

Պ. Ավետիսյանի տեսակետների զարգացման համար հատկապես կարևոր բեմահարթակ դարձան նրա ղեկավարած Ազարակի բրոնզ-երկաթեդարյան հուշարձանի պեղումները՝ 2000-ական թվականներին:

Էական է Պ. Ավետիսյանի ներդրումը հայ-ամերիկյան ArAGATS ծրագրի աշխատանքներում 2000-ական թվականների սկզբից մինչ օրս: Այդ ծրագրով առաջին անգամ հայ հնագիտության պատմության մեջ հետախուզական կանոնավոր աշխատանքներ իրականացվեցին ամփոփ մի տարածքում՝ Ծաղկահովտի զոգավորությունում, ինչպես նաև՝ պեղումներ այդ գոտու մի քանի կարևոր բնակավայրերում: Այս հետազոտությունների առաջին փուլը՝ հետախուզական

աշխատանքների մանրամասն վերլուծությամբ, ամփոփվեց սովորածավալ մեծագրությամբ՝ «Ծաղկահովտի զոգավորությունը ռեզիդուալ հետախուզություն» վերնագրով (The University of Chicago Oriental Institute Publications 134, Chicago, 2009, 540 p.):

Պ. Ավետիսյանի մասնակցությամբ իրականացված բրոնզ-երկաթեդարյան այլ հուշարձանների բազմաթիվ պեղումներից հատկապես հիշատակելի են աշխատանքները Լոռի-Բերդում («Հին Հայաստանի մշակույթ», XI, Երևան, 1998, էջ 20–21), Արտաշատում («Հանդես Ամսոբեյ», 1998, էջ 193–248), Սիսիանում («Հայկական քաղաքակրթությունը հնագույն ժամանակներից մինչև քրիստոնեության ընդունումը», Երևան, 2000, էջ 3–5, «Studi Micenei ed Egeo-Anatolic», XLII/2, 2000, pp. 161–173):

Հարկ է կարևորել Պ. Ավետիսյանի ղեկավարությամբ վերջին տարիներին իրականացվող աշխատանքները Ծաղկասարի բարձրլեռնային վաղ բրոնզեդարյան բնակավայրում ու լայնամակալ պեղումները Քարաշամբի միջին և ուշբրոնզեդարյան դամբարանադաշտում: Այս պեղումներն էական հիմք են ստեղծում՝ Հայաստանում բրոնզի դարում հասարակական զարգացումների մասին հիմնարար պատկերացումներ կազմելու (նյութերը պատրաստվում են հրատարակության):

Բրոնզ-երկաթեդարյան Հայաստանի հետազոտության համատեքստում արժեքավոր ներդրում է Արագած լեռնահամակարգի հուշարձանների վերաբերյալ ամփոփ աշխատությունը՝ «Արագածը և իր հարակից շրջանները» վերնագրով, որը մանրամասն կատալոգի ու քարտեզների ձևով ներկայացնում է այդ տարածաշրջանի հնագիտական կարևոր միավորները: Գիրքը լույս է տեսել Օքսֆորդում և հայ հնագիտության առավել հզվող աշխատանքներից է (British Archaeological Reports International Series 1697, Oxford, 2007, 319 p.):

Կարևոր է նաև Պ. Ավետիսյանի ներդրումը նոր քարի և պղնձի-քարի դարերի հուշարձանների հետազոտության բնագավառում: Այստեղ, առաջին հերթին, պետք է հիշել 2004 թվից նրա ղեկավարությամբ Գողթնոր բնակավայրում իրականացվող հայ-ֆրանսիական արշավախմբի պեղումները:

Վերոհիշյալ դաշտային աշխատանքների հիման վրա ձևավորվեցին Պ. Ավետիսյանի տեսական հետազոտությունների հիմնական թիրախները: Դրանցից ամենահիմնականը Հայաստանի հնագույն մշակույթների ժամանակագրության և փուլաբաժանման մասին խնդիրն է: Առա-

ջին փորձերն այս կապակցությամբ իրականացվեցին 1990-ական թվականներին՝ Պ. Ավետիսյանի անմիջական մասնակցությամբ (ИФЖ, 1990, № 1, с. 53–74; «Դաշտային հնագիտական աշխատանքները Հայաստանում 1993–1995 թթ.», Երևան, 1996, էջ 8–10): Հետագա հետազոտություններում Պ. Ավետիսյանը խորացրեց ու տեսական բարձր մակարդակի հասցրեց այդ խնդիրը:

Ի տարբերություն նշված խնդիրներով զբաղվող այլ հեղինակների՝ Պ. Ավետիսյանն իր տեսակետները ձևավորում էր ռադիոածխածնային մեծ քանակությամբ տվյալների հիման վրա՝ համապատասխան տեսական ու մեթոդաբանական հենք ստեղծելով: Առաջին անգամ նա քննարկվող խնդիրը ներկայացնում էր դարաշրջանների ընդհանուր զարգացումների, սոցիալական միջավայրի տրանսֆորմացիայի և հաջորդափոխության դրսևորումների համատեքստում, ինչը, բնականաբար, ավելի հավանական էր դարձնում ժամանակագրության ու փուլաբաժանման մասին առաջ քաշված տեսակետները:

Պ. Ավետիսյանի հետազոտությունները հնագույն Հայաստանի հիմնարար հնագիտական խնդիրների վերաբերյալ աստիճանաբար տեղափոխեցին հարցադրումների շեշտը մետալուրգիայի դաշտ: Այսպես, ճշտելու համար Հայկական լեռնաշխարհի դիրքը Հին աշխարհի և մասնավորապես Հին Արևելքի համատեքստում՝ հեղինակն անդրադառնում է «աշխարհ-համակարգային» տեսությամբ, որի հիմնական դրույթների (սահման, բնագիծ, սահմանային գոտի, ֆրոնտիր, շփման գոտի) վերլուծությամբ նա հիմնավորում է այն թեզը, թե հնագույն աշխարհ-համակարգը մ. թ. ա. VII հազարամյակի առաջին կեսում կազմալուծվում է՝ սկիզբ դնելով տարածաշրջանային ընդգրկում ունեցող պատմական նոր համակարգերի, որոնց սերտաճման արդյունքում ասպարեզ էին մտնելու բրոնզեդարյան աշխարհ-համակարգերը («Ha стьке мир-систем: из истории контактных зон Древности и современности», т. I. Ереван, 2016, с. 48–65):

Պ. Ավետիսյանին հետաքրքրել են նաև հնագույն Հայաստանի մետաղագործությանն առնչվող խնդիրները: Մասնավորապես հիշարժան են ոսկու ֆենոմենի մասին նրա աշխատանքը («Հին Հայաստանի ոսկին», Երևան, 2007, էջ 52–58, 89–98), ինչպես նաև պղնձի ու բրոնզի և դրանց բնագիտական հետազոտության վերաբերյալ հրատարակումները («Archaeometallurgy in Europe», v. 1, Milano, 2003, pp. 597–606; v. 2, Milano, 2003, pp. 311–318; «Anatolian Metal», V, Bochum, 2011, pp. 201–210):

Պ. Ավետիսյանի վերոհիշյալ աշխատանքներին բնորոշ են հնագիտական առկա խնդիրների տեսականացումը, հստակ մեթոդաբանության և նպատակաուղղված տերմինաբանության կիրառումը, միջմասնագիտական աշխատելաոճը: Այս տեսանկյունից Պ. Ավետիսյանի աշխատանքներն առանձնանում են գիտական բարեխղճությամբ և հայ հնագիտությունը բարձրացնում են միջազգային մակարդակի: Դրա առիավատյան են Պ. Ավետիսյանի աշխատությունների բազմաքանակի հղումները ինչպես Հայաստանում, այնպես էլ արտերկրում:

Նրա հնագիտական գործունեությունը համընկավ հայկական պետականության վերաստեղծման և գիտական կապերի ու աշխարհայացքի ուղղությունների արմատական փոփոխության հետ: Այս իմաստով, անկասկած, Պ. Ավետիսյանը մեծ ներդրում ունի հայկական հնագիտության նոր դարոցի ստեղծման գործում:

Յուրի ՍՈՒՎԱՐՅԱՆ, Գագիկ ՍԱՐԳՍՅԱՆ, Արսեն ԲՈՐՈՒՅԱՆ

Ալբերտ Կիրակոսյանը «Գիտության աշխարհում» գիտահանրամատչելի հանդեսի գլխավոր խմբագիր

ՀՀ ԳԱՀ նախագահությունը ղեկտնների 27-ի նիստում ՀՀ ԳԱՀ թղթակից անդամ Ալբերտ Կիրակոսյանին հաստատեց «Գիտության աշխարհում» գիտահանրամատչելի հանդեսի գլխավոր խմբագրի պաշտոնում:

Ալբերտ Կիրակոսյանը ԵՊՀ պինդ մարմնի ֆիզիկայի ամբիոնի գիտահետազոտական լաբորատորիայի վարիչն է, 183 գիտական հոդվածի և 45 թեզիսի հեղինակ է:

Ալբերտ Կիրակոսյանը 2002 թ. արժանացել է ՀՀ կր-

թության և գիտության նախարարության ոսկե մեդալի, ԵՊՀ ոսկե մեդալի, ԼՂՀ Ի. Աթայանի անվան հուշամեդալի, 2009 թ.-ին ՀՀ ՊՆ «Վազգեն Սարգսյան» մեդալի, 2014 թ.-ին ՀՀ նախագահի մրցանակի՝ ֆիզիկայի զարգացման բնագավառում ներդրած նշանակալի ավանդի համար: 2013, 2014, 2016 թթ. ճանաչվել է ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության գիտության պետական կոմիտեի «Արդյունավետ գիտաշխատող» մրցույթի հաղթող:

ՀՀ ԳԱՀ նախագահության անդամները շնորհակալություն հայտնեցին «Գիտության աշխարհում» գիտահանրամատչելի հանդեսի հիմնադիր և գլխավոր խմբագիր, ՀՀ ԳԱՀ ակադեմիկոս Էդուարդ Ղազարյանին նրա բեղմնավոր աշխատանքի և գիտության հանրայնացման համար:

ՀՀ ԳԱՀ տեղեկատվական-վերլուծական ծառայություն

Բյուրականի աստղադիտարանի հետ գործակցող երկրների աշխարհագրությունն ընդլայնվում է

Տասնամյակներ առաջ Վիկտոր Համբարձումյանին հաջողվեց համաշխարհային աստղաֆիզիկայում ստեղծել նոր ուղղություններ՝ ապացուցելով, որ շարունակում են նոր աստղեր ծնվել, որ գոյություն ունի գալակտիկաների միջուկների ակտիվություն, որ կարևոր է անկայուն երևույթների ուսումնասիրությունը և այլն: Այդ ուղղությունները ոչ միայն այցեքարտ դարձան միջազգային ճանաչում բերելով Բյուրականի աստղադիտարանին, այլև սկսեցին մշակվել ամբողջ աշխարհում:

Արդեն 71 տարի գործող Բյուրականի աստղադիտարանի՝ գիտության մվիրյալների շնորհիվ հաջողվում է պահպանել ճանաչված գիտական կենտրոնի հեղինակությունն ու արձանագրել նոր հաջողություններ: Այսօր Միջազգային աստղագիտական միության որոշմամբ աշխարհում գործում է աստղագիտության զարգացման տարածաշրջանային 8 կենտրոն: Դրանցից մեկը Բյուրականի աստղադիտարանն է, որին 2015 թ.-ից անդամակցող երկրների աշխարհագրությունը շարունակաբար ընդլայնվում է. Իրան, Վրաստան, Տաջիկստան, Ղազախստան, իսկ վերջերս՝ Երևանում կայացած ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի գիտաժողովի ժամանակ, հայտարարվեց նաև Թուրքիայի միանալու մասին:

Բյուրականի աստղադիտարանում հիմնարար հետազոտությունների հիմնական ուղղությունը շարունակում է մնալ համբարձումյանականը՝ տիեզերքում անկայուն երևույթների հետազոտումը և տիեզերական օբյեկտների առաջացման մեջ դրանց նշանակության բացահայտումը: Դրան զուգահեռ սկսվել են նաև կիրառական հետազոտություններ: Դրանց հնարավորությունն առաջացել է Բյուրականի գործունեության պատմության ընթացքում արձանագրված ձեռքբերումների շնորհիվ: Մյուս կողմից, կիրառական հետազոտությունները թույլ են տալիս բյուլեից բացի այլ գունարներ վաստակել՝ տարիների անգործությունից հետո վերագործարկված դիտակներն ու եղածը պահպանելու համար:

«Երկրաշարժից, ապա նաև ԽՍՀՄ-ի փլուզումից հետո՝ 90-ականներին, գիտությունը հայտնվեց բավականին ծանր վիճակում, շատերը հեռացան աստղադիտարանից: Համբարձումյանը մինչև իր

մահը շարունակում էր գալ աշխատանքի: Նրա վարակիչ օրինակը պահեց այն գիտաշխատողներին, որոնց համար մասնագիտությունը նաև կենսակերպ էր: Գիտությունը մվիրվածությունն ու ուսուցչի, ավագ գործընկերոջ օրինակը պահպանեցին աստղադիտարանի հետագա գոյությունը: Սակայն գիտությունը չէր կարող զարգանալ առանց ֆինանսական ներդրումների: Բյուրականի աստղադիտարանին առաջինն օգնության հասան ֆրանսիացի գործընկերները՝ օգնելով վերականգնել 2.6 մ-անոց դիտակի աշխատանքը: Նույն 90-ականներին այդ մեծ դիտակի համար ընդունիչ սարքավորում հատկացրին ռուս գործընկերները: 2000-ականների կեսերին արդեն, առաջին անգամ, պետությունից բացի, աստղադիտարանին աջակցեց ՎիվաՍել-ՄՏՍ-ը՝ զգալի ներդրում կատարելով երեք տարբեր նպատակներով: Աստղադիտարանի կյանքում դա եզակի դեպք է դիտարկվում մինչև օրս, քանի որ մասնավոր որևէ այլ ընկերություն այդպիսի լուրջ ներդրում այստեղ չի կատարել: Կարծես այն զարթոնք ապրեց: Նախորդ տասնամյակների ընթացքում հսկայական աշխատանք իրականացրած, սակայն գրեթե չաշխատող (իսկ շատ հայտնի մեկմետրանոց դիտակն առհասարակ չէր աշխատում) դիտակներն սկսեցին աշխատել: 2007 թ.-ից սկսվեց մետրանոց դիտակի վերականգնումը: Նվեր ստացած գունարներով վերականգնվեցին 2.6 մ-անոց դիտակի

կառավարման սեմյակը, հեղուկ ազոտի ստացման համակարգը, առանց որի հնարավոր չէ դիտումներ իրականացնել: Ներգրավվեցին նոր երիտասարդ գիտաշխատողներ»,- հիշում է աստղադիտարանը երկար տարիներ գլխավորած, ներկայում փոխտնօրենի պարտականությունները ստանձնած Հայկ Հարությունյանը:

Ավելի ուշ՝ 2010-ականների սկզբից, Բյուրականում ռուսական «ՌոսԿոսմոս» գործակալության համար սկսվեցին կիրառական հետազոտություններ: Այդ նախագծի շրջանակում երկրաշուրջ տարածության մոնիթորինգ է իրականացվում մարդածին և բնական աղետների կանխագուշակման նպատակով: Երկիր մոլորակի շուրջը մեծ արագությամբ պտտվող արբանյակների, դրանց և հրթիռների մասերի կուտակման հետևանքով շուրջ 5000-6000 տոննա մետաղ է հավաքվել, ինչը լուրջ վտանգ է ներկայացնում գործող բոլոր արբանյակների համար:

Արևելյան Եվրոպայի և Միջին Արևելքի կարևորագույն աստղադիտարաններից մեկը համարվող Բյուրականի աստղադիտարանը հավակնում է դառնալ նաև գիտական զբոսաշրջության խոշոր կենտրոն: Առաջիկա ծրագրերում նաև այցելությունների կազմակերպման համար մասնագիտացված կենտրոնի կառուցումն է:

«ԱԶԳ»

ՆՈՐԱՅՐ ՍԱՐՈՒԽԱՆՅԱՆ

Կյանքի 83-րդ տարում կյանքից հեռացավ վաստակաշատ պատմաբան, ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի Հայկական հարցի և Հայոց ցեղասպանության պատմության բաժնի առաջատար գիտաշխատող Նորայր Բագրատի Սարուխանյանը:

Նորայր Սարուխանյանը ծնվել է 1935 թ. մայիսի 1-ին Գորիսի շրջանի Տեղ գյուղում: 1953 թ. ընդունվել է Երևանի պետական համալսարանի պատմության ֆակուլտետ: 1963 թ. հոկտեմբերի 1-ին ընդունվել է ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի ասպիրանտուրան:

1961 թ. սեպտեմբերից մինչև 1963 թ. հոկտեմբերի 1-ը աշխատել է ՀԽՍՀ նախարարների խորհրդին առընթեր Ռադիոհեռուստապետկոմի պրոպագանդայի խմբագրությունում որպես ավագ խմբագիր:

1968 թ. պաշտպանել է թեկնածուական ատենախոսություն՝ «Արևելյան Հայաստանի Ռուսաստանին միացման պրոբլեմը մինչ-հեղափոխական հայ պատմագրության մեջ» թեմայով:

1970 թ. աշխատել է ԳԱԱ պատմության ինստիտուտում, սկզբում՝ կրտսեր, այնուհետև՝ ավագ գիտաշխատող: 1970-1984 թթ. աշխատել է «Խորհրդային Հայաստան» օրաթերթի խմբագրի առաջին տեղակալ:

1986-1991 թթ. վարել է «Հայ-գիրք» հանրապետական վարչության տնօրենի պաշտոնը: 1991-1993 թթ. աշխատել է ՀՀ ԳԱԱ պատմության և տնտեսագիտության բաժանմունքի գիտական քարտուղար:

1998 թ. պաշտպանել է դոկտորական ատենախոսություն՝ «Հայկական հարցը մինչխորհրդային հայ հասարակական-քաղաքական մտքի և պատմագրության մեջ» թեմայով:

Մի շարք մենագրությունների և տասնյակ գիտական հոդվածների հեղինակ է:

Բազմաժանր պատմաբանի, հրաշալի ընկերոջ և մարդու հիշատակը միշտ վառ կմնա նրան ծանաչողների սրտերում: Վշտակցում ենք հանգուցյալի հարազատներին անդառնալի կորստյան առթիվ:

ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ

ՎԱՐԴԵՐԻ ԸԶԵՐԹՈՒՄ ԸԱՅԿԱԿԱՆ ԸԶԱԿԱՌԶԸ՝ ՄՐՅԱՆԱԿԱԿԻՐ

«Լոս Անջելես Թայմս» պարբերականում էնթոնի Կլարք Կարպին տեղեկացնում է, որ հունվարի 1-ին Փասադենայում կայացած 129-րդ տարեկան ավանդական վարդերի շքերթում հայկական շքակառքը արժանացել է «Դատավորների մրցանակին» (Judges' award): Իրենց յուրահատուկ զարդարանքով աչքի են ընկել և մրցանակների արժանացել նաև «Բըրբենքի ասոցիացիայի» և «Լա Կանադա Ֆիլմտրինի» շքակառքերը:

«Հայկական արմատներ» խորագիրը կրող ամերիկահայկական շքակառքը խորհրդանշել է ընդհանրապես հայ կանանց, լինեն նրանք մայրեր, դուստրեր, տատիկներ թե մորաքույրեր, որոնք անսպառ եռանդով և մվիրվածությամբ հիմք են դնում հայկական ընտանեկան օջախին:

Լրագրողը նշել է, որ ամերիկահայերը չորրորդ անգամ են մասնակցում վարդերի շքերթին և երեք անգամ դարձել են մրցանակակիր: «Բըրբենքի ասոցիացիան» ստացել է «Հիմնադիր-կազմակերպիչների», իսկ «Լա Կանադա Ֆիլմտրիքը»՝ «Բոբ Դոուլսի հումորային» մրցանակը:

ՀԵԴԿԱՑՈՐԵՆ՝ Ճավարեղենի թագուհին

Հնդկացորենն առանձնահատուկ բույս է: Հասունացման ընթացքում չափազանց զուսպ ու համեստ՝ հրաշալի բերք է տալիս առանց պարարտանյութերի և ինքն անձամբ է լուծում մոլախոտերի խնդիրը: Ի դեպ, հնդկացորենի արտուն պարզապես մոլախոտ չի աճում:

Այս հատկանիշները սահուն փոխանցվում են արդեն որպես սնունդ օգտագործվող հնդկացորենին:

Հնդկացորենը հեշտ է եփելը, անգամ խառնելու անհրաժեշտություն չկա: Այն համադրվում է գործնականում ամեն ինչի հետ՝ սկսած չորացրած մրգից մինչև

վարվում, որովհետև բոված հնդկացորենի փլավն ավելի համեղ է:

ՀՆԴԿԱՑՈՐԵՆԸ ԻԴԵԱԼԱԿԱՆ ԴԻԵՏԻԿ ՍՆՈՒՆԴ Է: Եվ սա զարմանալի է, քանի որ հնդկացորենի մեջ վիտամինների և համքային աղերի խտությունը 1,5-3 անգամ ավել է, քան ցանկացած այլ ձավարի մեջ: Եվ այդ բոլոր օգտակար նյութերն օգնում են օրգանիզմին արագացնել նյութափոխանակությունը, ինչն օգնում է օրգանիզմի քաշի նվազեցմանը, ավելորդ հեղուկի հեռացմանը: Ահա թե ինչու հնդկացորենային դիետան տարածված է: Այն պարունակում է օրգանիզմին անհրաժեշտ 8 ա-

թարմ մրգեր, կաթ, միս, ընկույզ, բանջարեղեն, սունկ և այլ մթերքներ:

ՀՆԴԿԱՑՈՐԵՆԸ ԷԿՈԼՈԳԻԱՊԵՍ ՄԱՔՈՒՐ ՄԹԵՐՔ Է: Նրա որակի համաչափ ու նրա աճի ժամանակ ոչ մի տեսակի պարարտանյութի կարիք չկա: Ահա այս ամենը հնդկացորենը դարձնում են մաքուր, բնական մթերք՝ առանց որևէ քիմիայի: Հաստատված է, որ այն բարձրացնում է մարդու տրամադրությունը: Ապացուցված է նաև, որ հնդկացորենի փլավը բարելավում է մարդու հոգեզգայական վիճակը, գլխուղեղի աշխատանքը և երաշխավորում լավ տրամադրություն:

Հնդկացորենը կենսական էներգիա է հաղորդում մարդուն, Հնդկաստանում և Չինաստանում համոզված են, որ հնդկացորենի օգնությամբ կարելի է ներգործել օրգանիզմի կենսաբանական հանգույցների վրա: Դրա համար էլ տարբեր հիվանդությունների կանխարգելման համար խորհուրդ են տալիս քայլել հնդկացորենով ծածկված գորգի վրա:

Հնդկացորենը ցածր բերքատու բույս է: Կա վարկած, որ հենց այդ պատճառով այն տարածված չէ Եվրոպայում և մնացյալ ողջ աշխարհում, որտեղ ամեն մի կտոր հողը հաշվառված է: Հնդկացորենը ամեն մի հեկտարից տալիս է 4-ից 10 ցենտներ բերք, այն դեպքում, երբ բրինձը մեկ հեկտարից տալիս է միջինը 60 ցենտներ բերք, իսկ բրնձաբուծական երկրներում այդ ցուցանիշը կարող է հասնել 150 ցենտների:

Հնդկացորենը սպիտակուցների արժեքավոր աղբյուր է և պարունակում է 18 արժեքավոր ամինաթթուներ և սպիտակուցներ՝ բաղադրությամբ շատ մոտիկ է հավկիթին և կաթի փոշուն: Բացի դրանից, այն, ի տարբերություն մսամթերքի, չափազանց դյուրին է մարսվում՝ շնորհիվ բուսական ծագման:

Հնդկացորենը չի կարելի խառնել շաքարի հետ, քանի որ, ցավոք, շաքարը չեզոքացնում է հնդկացորենի օգտակար բոլոր հատկությունները: Եվ եթե դուք քաղցրասեր եք, ապա կարող եք օգտագործել մեղրի հետ:

Շատերը պատրաստելուց առաջ հնդկացորենը բովում են: Եվ ճիշտ են

մինաթթուներից 3-ը (թրեոնին, լիզին, տրիպտոֆան), այդ պատճառով էլ անփոխարինելի սնունդ է այն մարդկանց համար, ովքեր ինչ-ինչ պատճառներով չեն օգտագործում միս ընդհանրապես կամ օգտագործում են քիչ քանակությամբ:

Բացի ամինաթթուներից, հնդկացորենը պարունակում է բազմազան վիտամիններ (PP խմբից ռուտին, շավելի, խնձորի, ելակի, լիմոնի թթուներ): Վիտամիններն ամրացնում են արյունատար անոթները, պահպանում դրանց դյուրաթելությունը (էլաստիկությունը), նվազեցնում անթափանցելիությունը: Թթուների խնդիրն է կամոնավորել թթվաաղային հավասարակշռությունը, ինչը խոչընդոտում է օրգանիզմում աղերի կուտակումը և նպաստում դրանց դուրսբերմանը:

Առանձին ուշադրության են արժանի հնդկացորենում պարունակվող լիպոտյոպային նյութերը: Դրանց խնդիրն է՝ պահպանել լյարդի անվտանգությունը զանազան վտանգավոր հիվանդություններից, բարելավել սիրտ-անոթային համակարգի գործունեությունը և ենթաստամոքսային գեղձի աշխատանքը:

Հնդկացորենով սնվելը բարենպաստ է արյան մեջ շաքարի մակարդակի պահպանման համար:

Հնդկացորենն օրգանիզմից հեռացնում է վնասակար խոլեստերինը, մի հանգամանք, որ անչափ կարևոր է մեծահասակների համար: Հենց տարիքն առնելու հետ արյան անոթներում ավելանում է խոլեստերինի քանակությունը, որը հանգեցնում է անոթների անցողականությունն ուղեղում արյան շրջանառության վատացմանը, որի հետևանքները չափազանց վտանգավոր են մարդ արարածի համար: Խոլեստերինի հետ միասին հնդկացորենն օրգանիզմից դուրս է բերում տոքսինները:

Հնդկացորենում պարունակվող երկաթներն օգնում են նաև այն մարդկանց, որոնք տառապում են ամենզիայով:

Իր առանձնահատկություններով հնդկացորենը բացառիկ օգտակար սնունդ է: Կերեք և անուշ արեք:

**Պատրաստել է
Տիգրան ՄԻՐՉՈՅԱՆԸ**

Ո՞Վ Է ԱՎԵԼԻ ԽԵԼԱՑԻ

Կոման Դոյլը ազատ ժամերին զբաղվում էր սպիրիտիզմով: Մի անգամ Շերլոկ Ֆոլմսի նշանավոր հեղինակը, հանդիպելով Բեռնարդ Շոուին, որոշեց նրան նույնպես հրապուրել սպիրիտիզմով: Ոգևորված պատմելով այդ ասպարեզում իր հաջողությունների մասին՝ նա որոշեց նաև օրինակ ցույց տալ:

- Գիտե՞ք, պարոն Շոու, բավական է, որ ես երկարացնեմ ձեռքերս, այս սեղանը կսկսի հետ-հետ զնալ:

- Ձարմանալու ոչինչ չկա,- նկատեց Շոուն:- Խելոքը միշտ առաջինն է նահանջում:

ՀԵՐԹ ԿԱՆԳՆԵՔ

Մի անգամ, երբ նշանավոր գրող Օնորե դը Բալզակը դեռ քնած էր, նրան այցելեց դերձակը:

- Ինչո՞ւ եք եկել,- դժկամությամբ հարցրեց Բալզակը:

- Ես Ձեր պարտքի հաշիվն եմ բերել:

- Հիանալի է, խնդրում եմ բացեք իմ պահարանը:

Դերձակը, ուրախացած այն մտքից, որ վերջապես գումարը կստանա, հապճեպ մոտեցավ պահարանին:

- Հիմա բացեք վերևի գորոցը:

- Բացել եմ, այն դատարկ է:

- Իսկ այս մյուսը, որ վերևում է:

- Նույնպես դատարկ է:

- Այդ դեպքում բացեք ամենամերքևի գորոցը:

- Սա էլ է դատարկ:

- Հա, իսկապես: Հիմա բարի եղեք աջ կողմի կոճակը, որը բացում է գաղտնի գորոցը:

- Բայց այստեղ էլ փողի նշույլ չկա,- բարկացած գոռաց դերձակը: Միայն ինչ-որ թղթեր են:

- Հրաշալի է: Այդ թղթերն իմ պարտքատերերի ներկայացրած հաշիվներն են, որոնց տերերն անհամբեր սպասում են, որ ես վճարեմ: Ես խորհուրդ կտայի Ձեր հաշիվն էլ դնել դրանց վերևում, որպեսզի ինչ-որ մեկը չգրավի Ձեր հերթը:

ԿԱՐԵՎՈՐ ՃՀԳՐՏՈՒՄ

Ֆրանսիական Ամմահների ակադեմիայում դասախոսություն էին լսում գրականության մասին:

- Ֆրանսերեն լեզվի անկումը,- հայտարարեց ծերունազարդ գիտնականը,- սկսվեց 1769 թվականին...

Տեղից ելավ Վիկտոր Յյուզոն և շատ լուրջ դիմելով՝ հարցրեց.

- Բարի եղեք, խնդրեմ, ճշտել՝ կոնկրետ ո՞ր ժամին:

ՏՎԵՆԻ ՊԱՏԱՄԽԱՆԸ

Մարկ Տվենը ստացավ անստորագիր մի նամակ: Նամակում ընդամենը մեկ բառ էր գրված՝ «խո՛ղ»: Հաջորդ օրը Տվենը իր թերթում տպագրեց մի կարճ հաղորդում. «Ես հաճախ եմ նամակներ ստանում առանց ստորագրության: Երեկ առաջին անգամ ես ստորագրություն ստացա, առանց նամակի»:

ԻՆՉՈՒՄ ԵՄ ԵՍ ՈՂԶ

Մի անգամ Տվենի օրաթերթի խմբագրությունը ստացավ մի նամակ, որին կցված էր մի բանաստեղծություն՝ հրեշավոր անտաղամոլ և զարհուրելի անգրագետ: Բանաստեղծությունը վերնագրված էր՝ «Ինչո՞ւ ես կենդանի»։ Մարկ Տվենը հաջորդ օրը տպեց նամակի պատասխանը. «Քանի որ այդ բանաստեղծությունը խմբագրություն չեք բերել անձամբ»:

ՈՎ ԱՎԵԼԻ

Ֆրանսիացի նշանավոր գրող Անդրե Մորուային մի անգամ հարցրին.

- Ո՞վ է ավելի փոխել պատմության ընթացքը՝ Կեսա՞րը, թե՞ Նապոլեոնը:

- Այն ժամանակից, ինչ գոյություն ունի քաղաքակրթությունը, ոչ մեկն այնպես չի փոխել ու աղավաղել պատմությունը, ինչպես պատմաբանները:

ՀՈՌԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

Մի շատ կաչուն տիկին Շոուին հարցրեց՝ ինչպե՞ս է պետք գրել, որ դառնաս նշանավոր գրող:

- Ձախից աջ, սիրելի՛ տիկին,- պատասխանեց Շոուն:

ՈՒՂՈՒՄ

2017 թ. նոյեմբերի 13-ին կյանքից հեռացավ ճանաչված երկրաբան, երկրահանքաբանական գիտությունների դոկտոր Արկադի Կարախանյանը: Այս տխուր առիթով ՀՀ ԳԱԱ տեղեկատվական-վերլուծական ծառայությունը տեղեկատվություն էր տարածել, որը ստորագրված էր ՀՀ ԳԱԱ նախագահության, քիմիական և երկրի մասին գիտությունների բաժանմունքի, ՀՀ ԳԱԱ երկրաբանական գիտությունների ինստիտուտի կողմից:

«Գիտություն» թերթի խմբագրությունն այս տխուր իրողությանն անդրադարձել է՝ արտատպելով «Հայաստանի Հանրապետություն» թերթում տպագրված մահախոսականը, որը ստորագրել էր ՀՀ ԳԱԱ երկրաբանական գիտությունների ինստիտուտը:

Մեր համակարգչային աշխատակցի անզուշույթյան հետևանքով «երկրաբանություն» բառը դարձել էր «հնաբանություն»:

«Գիտություն» թերթի խմբագրությունը հայցում է մեր ընթերցողների և երկրաբանական գիտությունների ինստիտուտի կոլեկտիվի ներողամտությունն այս անհեթեթ վրիպման համար:

Գիտություն

Գլխավոր խմբագիր՝ Ա. ՏԵՐ-ԳԱԲՐԻԵԼՅԱՆ

Երևան-19, Մարշալ Բաղրամյան 24բ, հեռ. 56-80-14, 077 31 63 76

Ղախիճ՝ 69268, գրանցման վկայական՝ 448:

Ստորագրված է փրագրության՝ 25.01.2018 թ.:

"ТІТҮТІОН" ("Hayka") gazeta HAH PA